

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
MICHALA BOBKA
přednesené dne 24. září 2019¹

Spojené věci C-515/17 P a C-561/17 P

**Uniwersytet Wrocławski
proti
Výkonné agentuře pro výzkum (REA) (C-515/17 P)
a
Polská republika
proti
Uniwersytet Wrocławski,
Výkonné agentuře pro výzkum (REA) (C-561/17 P)**

„Kasační opravný prostředek – Článek 19 statutu Soudního dvora Evropské unie – Zastupování neprivilegovaných žalobců v řízení o přímé žalobě – Pojem ‚advokát‘ – Autonomní pojem unijního práva – Příležitost odstranit vadu právního zastoupení“

Obsah

I. Úvod	2
II. Právní rámec	3
III. K usnesení napadenému kasačním opravným prostředkem	4
IV. Řízení před Soudním dvorem	5
V. Posouzení	7
A. Vývoj a aktuální problémy	8
1. Vývoj judikatury k čl. 19 třetímu pododstavci statutu	8
a) Počátky v právu hospodářské soutěže	9
b) „Přenos“ požadavku nezávislosti do čl. 19 třetího pododstavce statutu	10
2. Problematické aspekty „přenosu“ a jeho procesní důsledky	12

¹ – Původní jazyk: angličtina.

a) Kontext	12
b) Nejasná povaha stanoveného kritéria	13
c) Důsledky nesplnění	15
B. Možnosti a proměnné veličiny	17
1. Možnosti	17
a) Čtvrtý pododstavec článku 19 statutu	18
b) Třetí pododstavec článku 19 statutu	18
2. Účel právního zastoupení.....	20
C. Revidované kritérium	22
1. Hmotněprávní rozměr	22
a) Oprávnění k výkonu advokacie podle vnitrostátního práva	23
b) Postavení advokáta – nezávislá třetí osoba ve vztahu k žalobci	23
1) Postavení třetí osoby	23
2) Nezávislá osoba	26
2. Procesní rozměr	28
D. K projednávané věci	30
VI. Náklady řízení	31
VII. Závěry	31

I. Úvod

1. Kdo je oprávněn zastupovat nepriviligovaného žalobce v řízení o přímé žalobě vedeném u Soudního dvora Evropské unie? Kdo je „advokát oprávněný k výkonu advokacie podle práva některého členského státu“ ve smyslu článku 19 statutu Soudního dvora Evropské unie?

2. Kontrole dosažené kvalifikace advokáta a příslušných osvědčení a oprávnění advokátů jednat jménem daného žalobce se obvykle jen zřídka dostalo (judikaturní) pozornosti. Tento ověřovací proces vždy probíhal hladce a bez zádrhelů, jako rutinní úkol pracovníků kanceláře, přičemž vášnivě diskuse na toto téma byly doménou jen skutečných znalců a nadšenců procesních postupů u unijních soudů. Tak tomu mohlo být i nadále, pokud by se tento ověřovací proces, který je obvykle jen formalitou, postupně nevyvinul v něco zcela jiného.

3. Uniwersytet Wrocławski (Vratislavská univerzita, Polsko) podala u Tribunálu žalobu proti rozhodnutí Výkonné agentury pro výzkum (dále jen „agentura REA“), kterým agentura REA univerzitě uložila povinnost vrátit jisté peněžní prostředky, jež jí byly předtím poskytnuty.

4. Žaloba byla prohlášena za nepřípustnou pro nedostatek řádného právního zastoupení². Podle Tribunálu právní zástupce Vratislavské univerzity nespĺňoval požadavek nezávislosti, který se váže k pojmu „advokát“ ve smyslu čl. 19 třetího pododstavce statutu Soudního dvora Evropské unie (dále jen „statut“). Tento právní zástupce měl sice kvalifikaci advokáta podle polského práva a vykonával advokacii v advokátní kanceláři, byl ale rovněž externím vyučujícím na Vratislavské univerzitě, a za tímto účelem uzavřel s touto univerzitou občanskoprávní smlouvu. Podle Tribunálu existence této smlouvy znamenala, že požadavek nezávislého právního zastoupení splněn nebyl.

5. V rámci projednávaného kasačního opravného prostředku podaného proti tomuto usnesení Soudnímu dvoru doporučím, aby provedl dvojí přehodnocení judikatury a praxe Tribunálu v této oblasti. Zaprvé, pokud jde o *podstatu* věci, výklad čl. 19 třetího pododstavce statutu by se měl vrátit do rozumného a předvídatelného rámce. Zadruhé, a to je možná ještě důležitější, případná vada právního zastoupení by měla být považována za *procesní* nedostatek žaloby, na který musí být dotčený žalobce řádně upozorněn, přičemž mu musí být dána možnost jej napravit.

II. Právní rámec

6. Článek 19 statutu stanoví:

„Členské státy a orgány Unie zastupuje před Soudním dvorem zmocněnec jmenovaný pro každou jednotlivou věc; zmocněnci může být nápomocen poradce nebo advokát.

Stejným způsobem jsou zastupovány státy, které jsou stranami Dohody o Evropském hospodářském prostoru a nejsou členskými státy, jakož i Kontrolní úřad ESVO uvedený ve zmíněné dohodě.

Jiní účastníci řízení musí být zastoupeni advokátem.

Zastupovat některého účastníka řízení před Soudním dvorem nebo mu být nápomocen může pouze advokát oprávněný k výkonu advokacie podle práva některého členského státu nebo jiného státu, který je stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru.

Zmocněnci, poradci a advokáti vystupující před Soudním dvorem požívají práv a záruk nezbytných k nezávislému výkonu svých funkcí za podmínek, které určí jednací řád.

2 – Usnesení ze dne 13. června 2017, Uniwersytet Wrocławski v. REA (T-137/16, nezveřejněné, EU:T:2017:407).

Soudní dvůr má vůči poradcům a advokátům, kteří před ním vystupují, pravomoci obvykle přiznávané soudům, a to za podmínek, které určí jednací řád.“

7. Podle článku 53 statutu platí, že „[ř]ízení před Tribunálem se řídí hlavou III [...]“. Tato hlava obsahuje článek 19 statutu.

8. Článek 51 jednacího řádu Tribunálu se týká „Povinného zastoupení“ v rámci přímých žalob a stanoví:

„1. Účastníci řízení musí být zastoupeni zmocněncem nebo advokátem v souladu s článkem 19 statutu.

2. Advokát, který vystupuje jako zástupce nebo poradce účastníka řízení, je povinen v soudní kanceláři uložit potvrzení, že je oprávněn působit jako právní zástupce před soudem členského státu nebo jiného státu, který je stranou Dohody o EHP.

3. Advokát zastupující účastníka řízení, který je právnickou osobou soukromého práva, je povinen v soudní kanceláři uložit procesní plnou moc udělenou tímto účastníkem řízení.

4. Nejsou-li dokumenty uvedené v odstavci 2 a 3 předloženy, určí vedoucí soudní kanceláře dotyčnému účastníku řízení přiměřenou lhůtu k tomu, aby uvedené dokumenty předložil. Nedojde-li v určené lhůtě k předložení požadovaných dokumentů, rozhodne Tribunál, zda nedodržení této formální podmínky činí žalobu nepřipustnou nebo brání předložení spisu účastníka řízení.“

III. K usnesení napadenému kasačním opravným prostředkem

9. Dne 25. března 2016 podala Vratislavská univerzita žalobu k Tribunálu, kterou se domáhala zaprvé zrušení rozhodnutí agentury REA, kterými byla ukončena grantová dohoda a Vratislavské univerzitě uložena povinnost vrátit částky ve výši 36 508,37 eura, 58 031,38 eura a 6 286,68 eura a zaplatit náhradu škody ve výši 5 803,14 eura a zadruhé vrácení těchto částek agenturou REA spolu s přirostlým úrokem.

10. Ve své žalobní odpovědi vnesla agentura REA na základě pěti důvodů námitku nepřipustnosti. První důvod se týkal skutečnosti, že právní zástupce Vratislavské univerzity nespĺňoval podmínku nezávislosti vyžadovanou statutem a jednacím řádem Tribunálu. Podle agentury REA byla příčinou skutečnost, že zástupce Vratislavské univerzity byl zaměstnancem jednoho z výzkumných středisek této univerzity.

11. V napadeném usnesení³ Tribunál nejprve připomněl, že zástupci neprivilegovaných žalobců před unijními soudy musí splňovat dvě podmínky. První podmínka vyžaduje, aby byl zástupce „advokátem“. Druhá podmínka upřesňuje, že tento advokát musí být „oprávněn k výkonu advokacie podle práva některého členského státu [...]“. Zatímco druhá podmínka odkazuje na vnitrostátní právo, první podmínka nikoli a musí být vykládána v maximálním možném rozsahu nezávisle a bez odkazu na vnitrostátní právo⁴.

3 – Usnesení ze dne 13. června 2017, Uniwersytet Wrocławski v. REA (T-137/16, nezveřejněné, EU:T:2017:407).

4 – Body 16 a 17 napadeného usnesení.

12. Tribunál dále vysvětlil, že pojetí úlohy advokáta v právním řádu Unie, které vychází ze společných právních tradic členských států, na nichž je založen článek 19 statutu, je pojetí advokáta jako spolupracovníka v justiční oblasti, jenž je povolán poskytnout zcela nezávisle a ve vyšším zájmu spravedlnosti právní pomoc, kterou jeho klient potřebuje⁵. Pojem „nezávislost advokátů“ je vymezen nejen pozitivně (poukazem na stavovské etické povinnosti), ale také negativně (neexistencí zaměstnaneckého poměru)⁶.

13. Tribunál zmínil rozhodnutí ve věci Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej⁷ a rozhodl, že i když neexistence vztahu podřízenosti mezi Vratislavskou univerzitou a jejím právním zástupcem znamená, že po formální stránce zde zaměstnanecký poměr neexistuje, stále je přítomno riziko, že odborný názor tohoto právního zástupce může být přinejmenším částečně ovlivněn jeho profesním prostředím⁸.

14. S ohledem na tyto argumenty prohlásil Tribunál žalobu za zjevně nepřijatelnou, přičemž své rozhodnutí založil na třetím a čtvrtém pododstavci článku 19 statutu a na čl. 51 odst. 1 jednacího řádu Tribunálu⁹.

IV. Řízení před Soudním dvorem

15. Proti usnesení Tribunálu podaly Vratislavská univerzita (C-515/17 P) a Polská republika (C-561/17 P) kasační opravné prostředky.

16. Rozhodnutím ze dne 24. listopadu 2017 předseda Soudního dvora oba kasační opravné prostředky spojil.

17. Kasační opravný prostředek Vratislavské univerzity vychází ze dvou důvodů. Zaprvé namítá porušení článku 19 statutu a zadruhé porušení článku 119 jednacího řádu Tribunálu. Pokud jde o první důvod kasačního opravného prostředku, Vratislavská univerzita nesouhlasí s takovým výkladem článku 19 statutu, podle kterého existence smlouvy mezi Vratislavskou univerzitou a jejím právním zástupcem znamená, že nemůže být splněn požadavek nezávislosti. Tvrdí, že i když má být pojem „nezávislost“ v zásadě vykládán autonomně, je v projednávané věci nezbytné přihlídnout k vnitrostátnímu právu. Dotčená smlouva není pracovní smlouvou a podle polského práva nemůže být za smlouvu takového typu považována. Občanskoprávní smlouva, jako je smlouva v projednávané věci, se vyznačuje rovností stran a neexistencí vztahu podřízenosti. Pokud jde o druhý důvod kasačního opravného prostředku, Vratislavská univerzita kritizuje abstraktní povahu určitých tvrzení uvedených v napadeném usnesení a skutečnost, že nebylo přihlídnuto ke skutkovým okolnostem projednávané věci. Vratislavská univerzita navrhuje, aby Soudní dvůr zrušil napadené usnesení, určil, že žaloba podaná k Tribunálu byla podána řádně, a uložil agentuře REA náhradu nákladů řízení.

5 – Bod 18 napadeného usnesení.

6 – Bod 19 napadeného usnesení.

7 – Rozsudek ze dne 6. září 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej v. Komise (C-422/11 P a C-423/11 P, EU:C:2012:553).

8 – Bod 20 napadeného usnesení.

9 – Body 21 a 22 napadeného usnesení.

18. Kasační opravný prostředek podaný Polskou republikou obsahuje tři důvody. Tento členský stát má za to, že napadené usnesení porušuje zaprvé čl. 19 třetí a čtvrtý pododstavec statutu, zadruhé zásadu právní jistoty a zatřetí povinnost uvést odůvodnění. Polská republika konkrétně uvádí, že judikatura, podle níž existence zaměstnaneckého poměru znamená, že advokát nemůže splňovat požadavek nezávislosti, je ve své podstatě nesprávná. Napadené usnesení navíc překračuje meze uvedené judikatury, když ji uplatňuje i na dotčenou smlouvu. Polská republika navrhuje, aby Soudní dvůr napadené usnesení zrušil a věc vrátil Tribunálu. Rovněž navrhuje, aby Soudní dvůr rozhodl, že každý z účastníků řízení ve věci C-561/17 P ponese vlastní náklady řízení.

19. Podle čl. 40 prvního pododstavce statutu vstoupila do řízení Česká republika, a to na podporu návrhových žádání navrhovatelek domáhajících se zrušení napadeného usnesení.

20. Usnesením předsedy Soudního dvora ze dne 5. července 2018 bylo povoleno, aby Krajowa Izba Radców Prawnych (Národní komora právních poradců, Polsko) vstoupila do řízení na podporu návrhových žádání Polské republiky, tedy na podporu zrušení napadeného usnesení.

21. Agentura REA se ve své odpovědi proti oběma kasačním opravným prostředkům vymezuje. Poukazuje na to, že některá tvrzení navrhovatelek jsou ze své povahy faktická, opakující se, nepřesná, nebo se jedná o novoty. Připomíná autonomní povahu pojmu „advokát“ podle unijního práva. Právní zástupce, který zastupoval Vratislavskou univerzitu v řízení, jež vedlo k vydání napadeného usnesení, je na této univerzitě závislý, ne-li finančně, pak z hlediska svého profesního postavení.

22. Vratislavská univerzita ve své replice nesouhlasí s charakterizací své argumentace jako faktické a zdůrazňuje, že její argumentace se zaměřuje na článek 19 statutu. Opakuje svou argumentaci, že předchozí judikatura byla v projednávané věci použita příliš extenzivně. Spojování požadavku nezávislosti s neexistencí zaměstnaneckého poměru porušuje článek 19 statutu. Nezávislost jejího právního zástupce byla zajištěna dvěma způsoby: použitelnými etickými pravidly a postavením tohoto právního zástupce jako vysokoškolského učitele.

23. Polská republika ve své replice nesouhlasí s tvrzeními agentury REA, že je její argumentace faktické povahy. Polská republika rovněž tvrdí, že výklad článku 19 statutu nemůže přehlížet společné tradice členských států, které u zaměstnaného advokáta nezávislost nevylučují. Pojem „advokát“ by neměl být vykládán pouze odkazem na vnitrostátní právo, ale měly by být zohledněny jednotlivé vnitrostátní právní předpisy a záruky nezávislosti tam stanovené, neboť unijní právo v tomto ohledu žádná pravidla neobsahuje. Tribunál v napadeném usnesení nekonstatoval, že dotčený právní zástupce není vůči žalobkyni v postavení třetí osoby. Pouze dospěl k závěru, že nesplňuje požadavek nezávislosti. Pokud jde o argument agentury REA týkající se výhody získané právním zástupcem ve smyslu jeho „postavení“ vysokoškolského učitele, je toto tvrzení čistě abstraktní a nemá oporu ve skutkových ani právních aspektech věci.

24. Agentura REA ve své duplice k oběma replikám tvrdí, že některé skutečnosti uvedené v kasačním opravném prostředku Vratislavské univerzity jsou nové, jako například podrobnosti o dřívější profesní kariéře dotčeného právního zástupce, skutečnost, že tento nikdy neposkytoval právní poradenství ohledně dotčeného financování, a skutečnost, že právní zastoupení bylo Vratislavské univerzitě poskytnuto na základě smlouvy uzavřené s advokátní kanceláří, v níž je tento právní zástupce společníkem. Agentura REA tvrdí, že Vratislavská univerzita nesprávně uvádí, že výklad článku 19 statutu vychází z vnitrostátních norem. Pokud jde o repliku Polské republiky, agentura REA uvádí, že

některá tvrzení jsou faktické povahy a že Tribunál v napadeném usnesení správně specifikoval důvody svého rozhodnutí. Pokud jde o článek 19 statutu, Polská republika nevysvětlila, jak se zohlednění příslušných vnitrostátních právních předpisů v tomto kontextu liší od výkladu vycházejícího z tohoto práva.

25. Agentura REA rovněž uvádí k oběma spisům vedlejších účastnic, že argumenty v nich obsažené jsou nepřípustné, neúčinné nebo neopodstatněné.

26. Vratislavská univerzita, agentura REA, Polská republika, Krajowa Izba Radców Prawnych (Národní komora právních poradců) a Česká republika přednesly ústní vyjádření na jednání, které se konalo dne 11. června 2019.

V. Posouzení

27. Prvním důvodem kasačního opravného prostředku podaného ve věci C-515/17 P a prvním důvodem kasačního opravného prostředku podaného ve věci C-561/17 P je v podstatě namítán nesprávný výklad čl. 19 třetího pododstavce statutu.

28. Z důvodů uvedených v tomto stanovisku souhlasím s tvrzením, že tyto důvody jsou opodstatněné. Napadené usnesení je tedy potřeba zrušit.

29. Vzhledem k mému závěru ohledně prvního důvodu obou kasačních opravných prostředků považuji za zbytečné posuzovat ostatní důvody uplatňované navrhovatelkami, jimiž je namítáno porušení povinnosti uvést odůvodnění a (pokud jde o Polskou republiku) porušení zásady právní jistoty. Mám za to, že tyto důvody se v podstatě týkají téhož problému, na který již bylo poukázáno v rámci prvního důvodu obou kasačních opravných prostředků. Zaměřují se pouze na určité aspekty nebo důsledky tohoto problému. Pokud je totiž obtížné předvídat kritérium pro posuzování nezávislosti advokáta, pak posouzení v daném konkrétním případě nevyhnutelně vyvolá otázky právní jistoty. A obdobně, pokud je toto kritérium spletité, pak není pravděpodobné, že by uplatnění tohoto kritéria v daném konkrétním případě splnilo povinnost uvést odůvodnění, které nepriviligovanému žalobci umožní pochopit, proč jeho advokát postrádá nezávislost, a nemůže tedy vystupovat před unijními soudy. Za těchto okolností je tvrzená neurčitost při formulování a uplatňování kritéria nezávislosti v tomto stanovisku analyzována v následujícím pojednání o prvním důvodu kasačních opravných prostředků.

30. Pojednání o prvním důvodu obou kasačních opravných prostředků je strukturováno následovně: nejprve se budu věnovat analýze vývoje současného výkladu čl. 19 třetího pododstavce statutu a specifikaci problémů, které tento výklad vyvolává (A). Následně předestřu možnosti upraveného výkladu třetího a čtvrtého pododstavce článku 19 statutu, přičemž připomenu základní princip institutu právního zastoupení, jímž by se měl tento výklad řídit (B). Poté nabídnu upravené kritérium dle třetího a čtvrtého pododstavce článku 19 statutu, včetně přehodnocení podstaty těchto ustanovení i procesních důsledků spojených s nesplněním (C). A nakonec, při použití takového výkladu čl. 19 třetího a čtvrtého pododstavce statutu na projednávanou věc, jsem nucen dospět k závěru, že se Tribunál skutečně dopustil nesprávného výkladu těchto ustanovení (D).

A. Vývoj a aktuální problémy

31. Pojem „advokát“ nebyl v judikatuře týkající se čl. 19 třetího pododstavce statutu vytvořen speciálně pro účely výkladu tohoto ustanovení. Spíše je výsledkem „přenosu“ judikatury z jiné oblasti unijního práva a jiného kontextu (1). Postupně začal tento „přenos“, spolu s nejednoznačností podmínek, které je potřeba uplatňovat, a poměrně závažnými důsledky nesplnění, vytvářet řadu problémů (2).

1. Vývoj judikatury k čl. 19 třetímu pododstavci statutu

32. Článek 19 statutu stanoví, že nepriviligovaní žalobci musí být před soudy Evropské unie zastoupeni „advokátem“ (třetí pododstavec) a že „[z]astupovat některého účastníka řízení před Soudním dvorem nebo mu být nápomocen může pouze advokát oprávněný k výkonu advokacie podle práva některého členského státu“ (čtvrtý pododstavec).

33. Význam *čtvrtého* pododstavce nevyvolává žádné zvláštní problémy. Nepřekvapí, že nesplnění tohoto ustanovení bylo zjištěno u právních zástupců, kteří nebyli členy vnitrostátní advokátní komory, a nebyli tudíž oprávněni vykonávat advokacii v některém členském státě¹⁰.

34. Pokud však přikročíme k výkladu *třetího* pododstavce článku 19 statutu, příslušná judikatura je najednou spleťtější.

35. Pojem „advokát“, který je v daném ustanovení obsažen, je považován za autonomní pojem unijního práva, jehož ústředním definičním znakem je podle judikatury „nezávislost“. „Nezávislost“ se tak objevila jako podmínka, která, ačkoli možná odpovídá tradiční charakteristice advokátního stavu¹¹, není v procesních předpisech unijních soudů zakotvena, natož aby zde byla vysvětlena.

36. Obsah pojmu „nezávislost“ byl Soudním dvorem poprvé formulován s cílem vymezit dokumenty, které jsou při vyšetřování v oblasti práva hospodářské soutěže chráněny advokátním tajemstvím (a). Teprve později byl tento obsah „přenesen“ na podporu určitého konkrétního výkladu pojmu „advokát“ pro účely čl. 19 třetího pododstavce statutu. Tento výklad byl poté použit na poměrně širokou škálu skutkových okolností. Během tohoto procesu se spojení s původním principem a účelem pojmu „nezávislost“ vytratilo (b).

10 – Viz například usnesení Soudního dvora ze dne 20. února 2008, Comunidad Autónoma de Valencia – Generalidad Valenciana v. Komise (C-363/06 P, nezveřejněné, EU:C:2008:99), a usnesení Tribunálu ze dne 9. září 2004, Alto de Casablanca v. OHMI – Bodegas Chivite (VERAMONTE) (T-14/04, EU:T:2004:258, bod 11), a ze dne 5. července 2006, Comunidad Autónoma de Valencia – Generalidad Valenciana v. Komise (T-357/05, EU:T:2006:188). Viz též usnesení Tribunálu ze dne 9. prosince 2013, Brown Brothers Harriman v. OHIM (TRUST IN PARTNERSHIP) (T-389/13, nezveřejněné, EU:T:2013:691, bod 14), a ze dne 14. listopadu 2016, Neonart svetlobni in reklamni napisi Krevh v. EUIPO (neonart) (T-221/16, nezveřejněné, EU:T:2016:673, bod 8).

11 – Viz například Chartu základních principů evropské advokacie & Etický kodex advokátů Evropské unie, Rada evropských advokátních komor, 2019. Článek 2 se týká obecných principů, které jsou „společné pro národní a mezinárodní pravidla regulující advokacii“ (viz s. 1 a 6). Nezávislost je mezi nimi uvedena jako první.

a) Počátky v právu hospodářské soutěže

37. Ve svém rozhodnutí ve věci AM & S Europe¹² prohlásil Soudní dvůr příslušné ustanovení rozhodnutí Evropské komise za neplatné v části, v níž bylo po žalobkyni požadováno předložení určitých dokumentů, u nichž se mělo za to, že se na ně vztahuje ochrana důvěrnosti komunikace. Podstatou rozhodnutí Soudního dvora při výkladu rozsahu vyšetřovacích pravomocí Komise podle nařízení č. 17¹³ bylo, že toto nařízení musí být vykládáno v tom smyslu, že chrání důvěrnost písemné korespondence mezi advokátem a jeho klientem, „pokud je taková korespondence na jedné straně prováděna pro účely a v zájmu práva na obhajobu klienta a pokud na druhé straně vychází od nezávislých advokátů, tedy advokátů, kteří nejsou v zaměstnaneckém poměru s klientem“¹⁴.

38. Druhá z těchto podmínek a z ní vyplývající rozlišování mezi interním (zaměstnaným) a externím („nezávislým“) advokátem „odpovídá koncepci úlohy advokáta jako spolupracovníka v justiční oblasti, jenž je povolán poskytnout zcela nezávisle a ve vyšším zájmu spravedlnosti právní pomoc, kterou klient potřebuje. Tato ochrana je vyváжена profesní etikou a disciplínou, které jsou stanoveny a kontrolovány v obecném zájmu orgány, jež jsou pro tento účel nadány potřebnými pravomocemi“. Soudní dvůr dodal, že tato koncepce „odpovídá právním tradicím společným členským státům a nalezneme ji rovněž v právním řádu Společenství, jak vyplývá konkrétně z článku 17 Protokolů o statutech Soudního dvora EHS a Euratom, jakož i z článku 20 Protokolu o statutu Soudního dvora ESUO“¹⁵.

39. Stejně odůvodnění bylo později uplatněno i v rozhodnutí ve věci Akzo Nobel, jiné věci z oblasti práva hospodářské soutěže, která se týkala mimo jiné otázky, zda by se ochrana dokumentů z důvodu důvěrnosti informací sdělených mezi advokáty a klienty měla vztahovat na dvě zprávy elektronické pošty v korespondenci mezi dotčeným podnikem a jeho interním advokátem¹⁶. Soudní dvůr při posuzování nezávislosti advokátů za účelem vymezení rozsahu ochrany dokumentů z důvodu důvěrnosti informací sdělených mezi advokáty a klienty opětovně rozlišoval mezi pozitivními a negativními aspekty nezávislosti advokáta, když uvedl, že „je koncept nezávislosti advokáta vymezen nejen pozitivně, tedy odkazem na profesní disciplínu, ale i negativně, a sice neexistencí zaměstnaneckého vztahu. Interní advokát, byť je zapsán v advokátní komoře a podléhá s tím spojeným profesním pravidlům, nepožívá ve vztahu ke svému zaměstnavateli stejného stupně nezávislosti jako advokát, který činnost pro svého klienta vykonává v externí advokátní kanceláři. Za těchto okolností může interní advokát čelit případným střetům mezi profesními povinnostmi a cíli sledovanými jeho klientem obtížněji než externí advokát“¹⁷.

12 – Rozsudek ze dne 18. května 1982, AM & S Europe v. Komise (155/79, EU:C:1982:157).

13 – Nařízení Rady č. 17 ze dne 6. února 1962 – První nařízení, kterým se provádějí články [101] a [102 SFEU] (Úř. věst. 1962, 13, s. 204; Zvl. vyd. 08/01, s. 3).

14 – Rozsudek AM & S Europe v. Komise (155/79, EU:C:1982:157, body 21 a 22).

15 – Tamtéž, bod 24. Tato ustanovení jsou právními předchůdci stávajícího článku 19 statutu. Obsahovala poněkud odlišné znění a definovala právního zástupce, který je oprávněn zastupovat neprivilégované žalobce před Soudním dvorem, pouze jako „advokáta zapsaného v seznamu advokátů některého členského státu“.

16 – Rozsudek ze dne 14. září 2010, Akzo Nobel Chemicals a Akros Chemicals v. Komise (C-550/07 P, EU:C:2010:512, bod 28).

17 – Rozsudek ze dne 14. září 2010, Akzo Nobel Chemicals a Akros Chemicals v. Komise (C-550/07 P, EU:C:2010:512, body 42, 43 a 45). Kurzivou zvýraznil autor stanoviska.

40. Když se tedy požadavek nezávislosti advokáta poprvé objevil v rozhodnutích ve věcech AM & S Europe a Akzo Nobel, byl použit k vymezení rozsahu dokumentů chráněných z důvodu důvěrnosti informací sdělených mezi advokáty a klienty. Za tímto účelem bylo zavedeno rozlišování mezi interními a externími advokáty, čímž se do popředí dostala v něm obsažená otázka pracovních smluv a podřízenosti. Cílem této judikatury bylo stanovit meze vyšetřovacích pravomocí Komise a dosáhnout rovnováhy mezi těmito pravomocemi a potřebou chránit práva podniků v souvislosti s řízeními v oblasti práva hospodářské soutěže.

b) „Přenos“ požadavku nezávislosti do čl. 19 třetího pododstavce statutu

41. Postupem času začaly být požadavky stanovené v rozhodnutích AM & S Europe a Akzo Nobel zmiňovány a uváděny pro účely výkladu čl. 19 třetího pododstavce statutu. Judikatura k ustanovení čl. 19 třetího pododstavce statutu je značně kazuistická, ale patrně je možno říci, že se zhruba dělí na následující tři kategorie.

42. Zprvce povinné zastoupení stanovené pro neprivilegované žalobce jim brání v tom, aby se zastupovali sami¹⁸.

43. Zadruhé zákaz zastupování sebe sama byl rovněž potvrzen ve vztahu k právníkům osobám v různých situacích, kdy měl dotčený právní zástupce na žalobce určité zvláštní vazby. Vzhledem k těmto vazbám nebyli dotčení právní zástupci považováni za osoby splňující podmínku postavení *třetí osoby* ve vztahu k žalobci. Tyto vazby se týkaly pozic manažera¹⁹, ředitele²⁰, správce²¹, předsedy výkonného výboru²², jiných funkcí na „vysoké výkonné úrovni“²³ a vlastnictví 10 % podílu²⁴ ve společnosti, která byla žalobcem.

44. Zatřetí právní zastoupení bylo shledáno nevyhovujícím v případech, kdy byli dotčení právní zástupci zaměstnanci žalobce.

45. Konkrétně v rozhodnutí ve věci Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej Tribunal s poukazem, mimo jiné, na rozhodnutí ve věcech AM & S Europe a Akzo Nobel uvedl, že „existence vztahu podřízenosti“ mezi právním zástupcem a účastníkem řízení, který je spojen s žalobcem, „implikuje menší stupeň nezávislosti, než je tomu u právního poradce nebo advokáta, který činnost pro svého klienta vykonává v externí advokátní kanceláři“²⁵.

18 – Viz například usnesení ze dne 5. prosince 1996, Lopes v. Soudní dvůr (C-174/96 P, EU:C:1996:473); ze dne 5. prosince 2013, Martínez Ferriz v. Španělsko (T-564/13, nezveřejněné, EU:T:2013:650); ze dne 8. května 2018, Spieker v. EUIPO (Science for a better skin) (T-92/18, nezveřejněné, EU:T:2018:289), v současnosti je toto rozhodnutí předmětem řízení o kasačním opravném prostředku jako věc C-455/18 P, a ze dne 27. září 2018, Sógor v. Rada a další (T-302/18, nezveřejněné, EU:T:2018:621).

19 – Usnesení ze dne 4. prosince 2017, Nap Innova Hoteles v. SRB (T-522/17, nezveřejněné, EU:T:2017:881, bod 8).

20 – Usnesení ze dne 8. prosince 1999, Euro-Lex v. OHIM (EU-LEX) (T-79/99, EU:T:1999:312, body 28 a 29); ze dne 19. listopadu 2009, EREF v. Komise (T-94/07, nezveřejněné, EU:T:2009:451, bod 17); a ze dne 21. března 2011, Milux v. OHIM (REFLUXCONTROL) (T-139/10, T-280/10 až T-285/10 a T-349/10 až T-352/10, nezveřejněné, EU:T:2011:98, bod 22).

21 – Usnesení ze dne 5. září 2013, ClientEarth v. Rada (C-573/11 P, nezveřejněné, EU:C:2013:564), a ze dne 6. září 2011, ClientEarth v. Rada (T-452/10, nezveřejněné, EU:T:2011:420).

22 – Usnesení ze dne 31. května 2013, Codacons v. Komise (T-120/13, nezveřejněné, EU:T:2013:287, bod 11).

23 – Usnesení ze dne 18. listopadu 2014, Justice & Environment v. Komise (T-221/14, nezveřejněné, EU:T:2014:1002, body 10 až 14).

24 – Usnesení ze dne 20. listopadu 2017, BikeWorld v. Komise (T-702/15, EU:T:2017:834).

25 – Usnesení ze dne 23. května 2011, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej v. Komise (T-226/10, EU:T:2011:234, bod 21).

46. V řízení o kasačním opravném prostředku Soudní dvůr toto rozhodnutí Tribunálu potvrdil. V této souvislosti byla vedena diskuse o tom, zda je potřeba pojem „advokát“ vykládat jako autonomní pojem unijního práva, nebo s odkazem na vnitrostátní právo (vzhledem k odkazu na vnitrostátní právo uvedenému v čl. 19 čtvrtém pododstavci statutu). Soudní dvůr druhou uvedenou možnost odmítl a upřesnil, že když čl. 19 čtvrtý pododstavec statutu uvádí, že pouze advokát oprávněný k výkonu advokacie podle práva některého členského státu může zastupovat účastníka řízení před Soudním dvorem, stanoví tím *nezbytnou* podmínku, která však není podmínkou *postačující*. Ne každému advokátovi oprávněnému k výkonu advokacie podle práva členského státu je automaticky povoleno působit jako právní zástupce před unijními soudy. Koncepce úlohy advokáta podle čl. 19 třetího pododstavce statutu je „uplatňována objektivně, a tedy nutně nezávisle na vnitrostátních právních rádech“²⁶.

47. Podobně jako v rozsudku ve věci Akzo Nobel i v rozhodnutí ve věci Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej Soudní dvůr posuzoval neslučitelnost zaměstnaneckého poměru a možnosti, aby právní zástupce vystupoval před unijními soudy, optikou požadavku nezávislosti²⁷.

48. V pozdější věci Tribunál rozhodl, že advokát a jeden ze zakladatelů advokátní kanceláře nemůže být zastoupen jiným advokátem z téže kanceláře²⁸. Tribunál výslovně odmítl tvrzení, že se jednalo o zastupování sebe sama, neboť žalobce byl jednoduše osobou odlišnou od svého právního zástupce²⁹. Skutečnost, že dotčený advokát nemohl vystupovat v řízení u Tribunálu, místo toho vyplývala z nedostatku nezávislosti této osoby, konkrétně ze skutečné kontroly vykonávané žalobcem v advokátní kanceláři, jejímž členem daný advokát byl.

49. A konečně projednávaná věc patrně spadá především do třetí kategorie případů týkající se advokátů, kteří jsou zaměstnanci žalobce. Zjevně však logiku, z níž tyto případy vycházejí, posunuje ještě o krok dále.

50. V projednávané věci totiž dotčený právní zástupce neposkytoval Vratislavské univerzitě právní poradenství jako její zaměstnanec. Smlouva tohoto právního zástupce s univerzitou měla jiný účel, týkala se vyučování. Tribunál nicméně dospěl k závěru, že riziko, že by stanovisko právního zástupce mohlo být ovlivněno jeho profesním prostředím, za těchto okolností existuje, přestože v dané věci nebyla uzavřena žádná pracovní smlouva, která by se týkala poskytování právních služeb³⁰.

26 – Rozsudek ze dne 6. září 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej v. Komise (C-422/11 P a C-423/11 P, EU:C:2012:553, body 33 až 34). Viz obdobně usnesení ze dne 18. listopadu 2014, Justice & Environment v. Komise (T-221/14, nezveřejněné, EU:T:2014:1002); ze dne 14. listopadu 2016, Dimos Athinaion v. Komise (T-360/16, nezveřejněné, EU:T:2016:694); a ze dne 8. dubna 2019, Electroquimica Onubense v. ECHA (T-481/18, EU:T:2019:227).

27 – Rozsudek ze dne 6. září 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej v. Komise (C-422/11 P a C-423/11 P, EU:C:2012:553, body 24 a 25 a citovaná judikatura). Viz však usnesení ze dne 23. května 2011, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej v. Komise (T-226/10, EU:T:2011:234, body 16, 17 a 21).

28 – Usnesení ze dne 30. května 2018, PJ v. EUIPO – Erdmann & Rossi (Erdmann & Rossi) (T-664/16, EU:T:2018:517), v současnosti je toto rozhodnutí předmětem řízení o dvou podaných kasačních opravných prostředcích jako věci PJ v. EUIPO (C-529/18 P) a PC v. EUIPO (C-531/18 P).

29 – Tamtéž, bod 59.

30 – Usnesení ze dne 13. června 2017, Uniwersytet Wrocławski v. REA (T-137/16, nezveřejněné, EU:T:2017:407, bod 20).

2. Problematické aspekty „přenosu“ a jeho procesní důsledky

51. Je pravda, že judikatura týkající se advokátního tajemství i judikatura týkající se čl. 19 čtvrtého pododstavce statutu se zabývají zkoumáním pojmu „nezávislost“. Problém spočívá v tom, že v každé z těchto kategorií judikatury je pojem „nezávislost“ používán ve zcela odlišném kontextu a s jiným cílem a účelem. Z toho důvodu se jednoduchý přenos znění tohoto pojmu z jedné kategorie do druhé stává problematickým (a). Kritérium pro posuzování nezávislosti advokáta a podmínky právního zastupování nepriviligovaných žalobců, které z tohoto přenosu vyplynuly, nejsou podle mého názoru právě ideálem jasnosti (b). Tato nejasnost je ještě závažnější s ohledem na závažné důsledky, které může nesplnění těchto (nejasných) kritérií pro nepriviligované žalobce mít (c).

a) Kontext

52. Unijní právo není jediné, které se vyvíjí formou „judikaturních přenosů“. Myšlenka nebo pojem, které byly původně předmětem výkladu v jednom legislativním nebo právním kontextu, mohou být přeneseny do kontextu jiného. Na takovém přenosu není nic špatného, právě naopak: podporuje předvídatelnost a soudržnost právního řádu jako celku.

53. Každý takový přenos však musí v tomto novém prostředí dávat smysl. Nebude postačovat pouhé mechanické „kopírování textu“, kdy je text přesunut formou citací určitých frází z jedné věci do další, aniž by se kdokoli příliš zamýšlel nad tímto novým kontextem nebo účelem. Takový postup pravděpodobně způsobí více problémů, než kolik jich vyřeší.

54. S ohledem na tyto skutečnosti považuji za nutné podotknout, že poukazování na rozhodnutí ve věcech AM & S Europe a Akzo Nobel jako faktor klíčový pro výklad čl. 19 třetího pododstavce statutu se jeví jako problematické.

55. Jak již bylo uvedeno výše³¹, rozhodnutí ve věcech AM & S Europe a Akzo Nobel se týkala rozsahu ochrany dokumentů z důvodu důvěrnosti informací sdělených mezi advokáty a klienty v rámci vyšetřování v oblasti unijního práva hospodářské soutěže. V tomto specifickém kontextu vyvstal problém interního právního poradenství v opozici k externímu právnímu poradenství, přičemž tento problém vedl ke vzniku otázky pracovních smluv advokátů a jejich nezávislosti, to vše s cílem jasně zachovat určitý prostor pro chráněnou korespondenci ve vztahu ke Komisi. Bylo dosaženo určité rovnováhy mezi na jedné straně potřebou chránit práva podniků vůči Komisi a jejím vyšetřovacím pravomocem a na druhé straně potřebou, aby Komise byla schopna chránit a posilovat hospodářskou soutěž v rámci Evropské unie. To vedlo k přijetí určité definice „nezávislosti“ advokáta, přizpůsobené tomuto legislativnímu kontextu a účelu.

56. Lze však takovouto rovnováhu, vytvořenou v tomto konkrétním kontextu, vzít a přeměnit ji v obecné kritérium nezávislosti advokáta v jiném kontextu, kde působí jiní aktéři s jinými dotčenými zájmy, a v konečném důsledku ji použít nikoli k vytvoření prostoru pro chráněnou korespondenci, ale k tomu, aby byl nepriviligovaným žalobcům *de facto* odepřen přístup k unijním soudům?

31 – Viz výše, body 37 až 40 tohoto stanoviska.

57. Domnívám se, že nikoli. Nejprve je třeba zmínit onu evidentní skutečnost, že slovo „nezávislost“ se v čl. 19 třetím pododstavci statutu ani nevyskytuje. Existuje však ještě hlubší, strukturální problém: pojem „nezávislost“ v rozhodnutí ve věcech AM & S Europe a Akzo Nobel se jednoduše týká jiného předmětu než třetí a čtvrtý pododstavec článku 19 statutu. Rozsah otázek souvisejících s právním zastupováním ve druhém uvedeném případě je nesrovnatelně širší než pouhá otázka zaměstnaneckého poměru interního advokáta. Výklad čl. 19 třetího a čtvrtého pododstavce statutu by měl logicky vycházet z cíle, který je podstatou právního zastupování jako takového, a z obecnějších aspektů, které charakterizují povolání advokáta. Jednání advokáta, včetně rozhodování o tom, zda bude určitého účastníka řízení zastupovat, přestože má na tohoto účastníka zvláštní vazby, nesmí být v rozporu s žádnou povinností, kterou má advokát vůči zastupovanému účastníkovi, jehož zájmům slouží, ale též vůči soudům, před nimiž vystupuje, a vůči svým kolegům³².

58. Třetí a čtvrtý pododstavec článku 19 statutu lze navíc jen stěží vykládat izolovaně. Tato ustanovení doplňují stavovská pravidla zakotvená ve vnitrostátních právních předpisech a upravená samosprávnými stavovskými organizacemi. Přestože na unijní úrovni žádná taková pravidla neexistují, jak správně zdůraznila Polská republika, musí být unijní soudy schopny zajistit (stejně jako každý jiný soud), aby byl v řízení před nimi dodržován nutný standard, pokud by se v tomto ohledu objevil jakýkoli problém.

b) Nejasná povaha stanoveného kritéria

59. Nejasnost stávajícího kritéria, tak jak jej Tribunál uplatňuje, částečně vyplývá ze zmatení pojmů, které vzniklo z uvedeného přenosu judikatury z jednoho kontextu do jiného. Je obtížné naroubovat restriktivní argumentaci týkající se interních (podnikových) právních poradců, která vznikla v kontextu vyšetřování v oblasti hospodářské soutěže, na třetí a čtvrtý pododstavec článku 19 statutu, které mají širší působnost a sledují jiný účel.

60. Předně, stávající judikatura vykládá pojem „advokát“ v čl. 19 třetím pododstavci statutu prizmatem pojmu „nezávislost“. Ovšem význam tohoto pojmu a kritéria pro jeho posuzování zůstávají nejasné. To platí zejména vzhledem k tomu, že pod pojem „nezávislost“ bylo patrně podraženo několik otázek, a to včetně postavení advokáta jako třetí osoby vůči žalobci³³. Naproti tomu otázka, která by dle obvyklého chápání spadala pod pojem „nezávislost“, a sice neexistence vnějšího tlaku, se v judikatuře prakticky neobjevuje.

61. Definice každé z těchto kategorií rovněž postrádá potřebnou formulační určitost. Například případy, kdy právní zástupci zastávali různé funkce v rámci společnosti žalobce, se údajně týkaly otázky zastupování sebe sama, zatímco situace zaměstnaných advokátů byla od otázky zastupování sebe sama do určité míry, nebo dokonce zcela oddělena a byla posuzována v rámci kategorie nezávislosti, kterou daný advokát údajně postrádal, a to vzhledem k vlivu jeho profesního prostředí na odborný názor tohoto advokáta.

32 – Viz například Chartu základních principů evropské advokacie & Etický kodex advokátů Evropské unie, citovanou výše v poznámce pod čarou 11, s. 7 (bod 6) a s. 9 [princip (h) týkající se respektu vůči ostatním advokátům a princip (i) týkající se respektování zásady právního státu a řádného výkonu spravedlnosti].

33 – Srov. zejména rozsudek ze dne 6. září 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej v. Komise (C-422/11 P a C-423/11 P, EU:C:2012:553, body 24 a 25 a citovaná judikatura), s usneseními ze dne 23. května 2011, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej v. Komise (T-226/10, EU:T:2011:234, body 16, 17 a 21), a ze dne 30. května 2018, Pj v. EUIPO – Erdmann & Rossi (Erdmann & Rossi) (T-664/16, EU:T:2018:517).

62. I kdybychom připustili, že z pojmového hlediska se lze se všemi těmito otázkami řádně vypořádat v rámci kategorie „nezávislost“, je poněkud problematické vystihnout přesný obsah těchto pravidel tím, že se budeme zabývat jednotlivými případy. Je například stále nejasné, zda v případě právnických osob může být důvodem odepření postavení „advokáta“ jakákoli účast v rámci struktury podniku žalobce, nebo pouze členství v orgánech vykonávajících kontrolu (či jiný vliv) nad žalobcem. Z druhého, pokud jde o zaměstnanecké vztahy, je nejasné, na jakých principech stojí rozlišování mezi vztahem interního advokáta a jeho zaměstnavatele a vztahem advokáta a jeho (případně i jediného nebo hlavního) klienta.

63. Neexistence jasných kritérií pro určení, zda právní zástupce splňuje podmínky čl. 19 třetího pododstavce statutu, vede k nedostatku předvídatelnosti, který postihuje neprivilegované žalobce (a jejich právní zástupce)³⁴ a týká se toho, jak bude toto ustanovení vykládáno z hlediska existence *některých* těchto vazeb mezi žalobcem a jeho advokátem.

64. Ochotně připouštím, že pokud jde o konkrétní vazby, které mohou případně existovat mezi právním zástupcem a žalobcem, řeší unijní soudy nevyhnutelně širokou škálou skutkových situací. V tomto ohledu Tribunál správně trvá na tom, že nezávislost právních zástupců musí být posuzována případ od případu³⁵.

65. Nelze však tvrdit, že z důvodu různorodosti potenciálních faktických situací je nemožné formulovat kritérium, které by žalobcům zajistilo předvídatelnost potenciálních důsledků volby právního zástupce.

66. Skutečnosti, že toto kritérium a podmínky jeho používání jsou z hlediska žalobců v současné době nepředvídatelné, dále nasvědčuje to, že článek 19 statutu, ostatní ustanovení statutu ani jednací řád Tribunálu nestanoví, jak má být pojem „advokát“ chápán. Tím spíše neříkají tyto procesní předpisy nic o podmínkách nezávislosti. Jak správně podotkla Polská republika na jednání, žádné takové požadavky a podmínky nejsou v praktických pokynech pro účastníky řízení ve věcech předkládaných Soudnímu dvoru byt jen zmíněny³⁶.

67. Pokud vším, co je v této fázi k dispozici, je pokyn v tom smyslu, že každý advokát, který si přeje zastupovat svého klienta před unijními soudy, je nejprve povinen prokázat si cestu svazky nezveřejněných procesních usnesení, která jsou k dispozici pouze v omezeném počtu jazyků, aby zjistil, jak asi v tomto okamžiku může být chápána „nezávislost“, nezbývá mi než souhlasit s Polskou republikou, že zde skutečně existuje problém v předvídatelnosti.

34 – Jak jsem již uvedl výše (bod 29), tento problém souvisí s jinými důvody kasačních opravných prostředků, a sice s druhým důvodem kasačního opravného prostředku Vratislavské univerzity a s druhým a třetím důvodem kasačního opravného prostředku Polské republiky.

35 – Viz například usnesení ze dne 20. listopadu 2017, *BikeWorld v. Komise* (T-702/15, EU:T:2017:834, bod 35).

36 – Praktické pokyny pro účastníky řízení ve věcech předkládaných Soudnímu dvoru (Úř. věst. 2014, L 31, s. 1). Viz zejména oddíl I – Obecná ustanovení – bod 2 nadepsaný „Zastupování účastníků řízení před Soudním dvorem“. Bod 2 těchto pokynů, který v zásadě přejímá znění čtvrtého pododstavce článku 19 statutu, jednoduše uvádí, že neprivilegovaní žalobci musí být zastoupeni advokátem oprávněným k výkonu advokacie podle práva některého členského státu a že „[t]oto jejich postavení musí být doložitelné na pouhé vyžádání kdykoli během řízení“.

c) *Důsledky nesplnění*

68. Závěrem považuji za potřebné zmínit patrně nejmarkantnější, přinejmenším z mého pohledu, následek, který Tribunál připisuje nesplnění požadavků nezávislého právního zastoupení podle čl. 19 třetího pododstavce statutu. Tribunál má za to, tak jako tomu bylo v projednávané věci, že takto zjištěný problém právního zastoupení žalobce je neodstranitelnou věcnou vadou žaloby, která může vést jedině k odmítnutí žaloby jako zjevně nepřipustné.

69. Článek 51 odst. 2 jednacího řádu Tribunálu stanoví, že „[a]dvokát, který vystupuje jako zástupce nebo poradce účastníka řízení, je povinen v soudní kanceláři uložit potvrzení, že je oprávněn působit jako právní zástupce před soudem členského státu nebo jiného státu, který je stranou Dohody o EHP“.

70. Pokud žalobce takový dokument nepředloží, stanoví čl. 51 odst. 4 jednacího řádu Tribunálu možnost nápravy tohoto pochybení. Toto ustanovení totiž stanoví, že „vedoucí soudní kanceláře [určí] dotyčnému účastníku řízení přiměřenou lhůtu k tomu, aby uvedené dokumenty předložil. Nedojde-li v určené lhůtě k předložení požadovaných dokumentů, rozhodne Tribunál, zda nedodržení této formální podmínky činí žalobu nepřipustnou nebo brání předložení spisu účastníka řízení“.

71. Zdálo by se, že Tribunál chápe čl. 51 odst. 4 jednacího řádu Tribunálu tak, že umožňuje pouze nápravu požadavku podle čl. 19 *čtvrtého* pododstavce statutu, který se týká oprávnění advokáta vykonávat advokacii před vnitrostátními soudy³⁷. Jinými slovy, toto ustanovení je patrně vykládáno tak, že žalobci umožňuje prokázat, že jeho advokát je skutečně zapsán u národní advokátní komory, pokud příslušné osvědčení nebylo předloženo. Toto ustanovení není podle všeho vykládáno tak, že žalobce opravňuje být vyrozuměn o tom, že vznikl problém týkající se jeho právního zastoupení, nebo svého právního zástupce změnit, pokud by snad Tribunál dospěl k závěru, že tohoto právního zástupce nelze považovat za „advokáta“ ve smyslu čl. 19 *třetího* pododstavce statutu.

72. Musím připustit, že tato konstrukce je pro mne poněkud matoucí. Ponechám v tomto okamžiku stranou otázku, zda by problém týkající se právního zástupce účastníka řízení vůbec někdy mohl být považován za *věcnou, neodstranitelnou* vadu žaloby³⁸, která by automaticky vedla k účinné sankci uložené samotnému žalobci (nikoli později onomu advokátovi, který se mohl dopustit porušení etických pravidel). Za zmínku nicméně stojí otázka tohoto výkladu jednacího řádu Tribunálu, který je vůči žalobci natolik „vstřícný“.

73. Řády upravující (soudní) řízení obvykle obsahují seznam závažných, *věcných* vad žaloby (například to, že je žaloba zcela nesrozumitelná, že není uvedeno, čeho se žaloba týká, že není uvedeno návrhové žádání, že v žalobě nejsou specifikovány ani základní důkazní prostředky předkládané na podporu žalovaného nároku apod.), které *nelze odstranit* a které by skutečně činily žalobu *nepřipustnou*. Naproti tomu, jakékoli jiné případné vady žaloby, které nejsou natolik závažné, aby byly na tomto seznamu uvedeny, obvykle vady týkající se procesních otázek (skutečnost, že vlastní znění žaloby nebo její přílohy nejsou předloženy ve stanovené formě nebo ve stanoveném formátu, že není prokázáno zaplacení soudního poplatku, aspekty týkající se právního zastupování apod.), by pak byly považovány za *procesní a odstranitelné*, a to na základě výzvy dané příslušným soudem danému účastníkovi řízení.

37 – Viz například usnesení Tribunálu ze dne 14. října 2010, Varga a Haliu v. Rada (T-296/10, nezveřejněné, EU:T:2010:435), a ze dne 13. listopadu 2012, Hârsulescu v. Rumunsko (T-400/12, nezveřejněné, EU:T:2012:595).

38 – K této otázce se vrátím níže v bodech 149 až 153 tohoto stanoviska.

74. Pokud má být přístup k soudu právem, nikoli pouze bezobsažnou proklamací, pak interpretačním vodítkem pro rozlišování mezi těmito dvěma druhy vad by patrně bylo následující: nejedná-li se o věcnou vadu, která je uvedena na seznamu „nenapravitelných hříchů“, mělo by se jednat o vadu odstranitelnou. Pokud takový seznam neexistuje, pak by měl být okruh neodstranitelných věcných vad vykládán restriktivně, tedy tak, že zahrnuje pouze závažné problémy, které skutečně brání pochopení nebo řádnému projednání žaloby.

75. Výklad, který zvolil Tribunál, vychází podle všeho ze zcela opačné domněnky: pouze ty vady, které jsou výslovně zmíněny v čl. 51 odst. 4 jednacího řádu Tribunálu a jsou vykládány restriktivně, jsou odstranitelné, a žádné jiné vady týkající se zastoupení zjevně odstranitelné nejsou. Ještě zajímavější je, že čl. 51 odst. 4 jednacího řádu Tribunálu se týká požadavků čl. 19 čtvrtého pododstavce statutu, které jsou ve statutu jasně stanoveny. To znamená, že nesplnění poměrně jasně stanovených požadavků odstranitelné je. Naproti tomu nedodržení požadavku, který není v procesních předpisech výslovně zakotven, a sice požadavku „nezávislého“ advokáta podle čl. 19 třetího pododstavce statutu, vede k prohlášení nepřipustnosti žaloby, přičemž Tribunál trvá na tom, že nedostatek nezávislosti na straně právního zástupce představuje neodstranitelnou překážku řízení³⁹.

76. Takový výklad vede k tomu, že se žalobce v jeho důsledku ocitá někde mezi románem Franze Kafky a podivnou parafrází modlitby k Potopenému bohu ve Hře o trůny. (Procesní) požadavky, které jsou jasně formulovány (a u nichž tedy lze očekávat, že je přiměřeně pečlivý advokát dodrží), napravitelné jsou, zatímco (rovněž procesní) požadavky, které jasně formulovány nejsou (a u nichž je tudíž problematictější očekávat, že je – byť přiměřeně pečlivý – advokát dodrží), napravitelné nejsou. Co je skryto, nemůže být napraveno.

77. A aby byl obraz úplný, v případech požadavků, které jasně formulovány nejsou, není žalobci před prohlášením žaloby za nepřipustnou dána žádná výzva ani upozornění. Žalobce tak nemá žádnou možnost tuto situaci napravit. Žalobce – jehož advokát, vycházející vzhledem k čl. 19 čtvrtému pododstavci statutu z vnitrostátního souboru pravidel týkajících se řádného zastupování, měl jen stěží jakýkoli důvod pochybovat o tom, že je k zastupování svého klienta oprávněn – tak prakticky pouze obdrží, měsíce či dokonce roky po uplynutí všech lhůt, usnesení, kterým je jeho žaloba prohlášena za zjevně nepřipustnou, což žalobci přirozeně brání v tom, aby se ještě vůbec někdy domáhal svých práv ve věci samé.

78. Ve světle tohoto výsledku jsem nucen souhlasit s oběma vedlejšími účastnicemi, které uvádějí, že tento výsledný scénář je v rozporu s čl. 47 prvním pododstavcem Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“) a právem na přístup k soudu, které je v něm zakotveno. Jsem proto toho názoru, že přístup k čl. 19 třetímu pododstavci statutu a jeho výklad by měly být významně zrevidovány.

39 – Viz například usnesení ze dne 20. listopadu 2017, *BikeWorld v. Komise* (T-702/15, EU:T:2017:834, bod 30). Navzdory výše uvedenému však praxe patrně umožňuje určité výjimky, jak dokládá usnesení Soudního dvora ze dne 5. září 2013, *ClientEarth v. Rada* (C-573/11 P, nezveřejněné, EU:C:2013:564, body 21 a 22). Tribunál v předchozím řízení prohlásil žalobu podanou v této věci za nepřipustnou, neboť právní zástupce žalobkyně byl jedním z jejích sedmi „správců“. V řízení o kasačním opravném prostředku Soudní dvůr tento závěr potvrdil, přičemž uvedl, že Tribunál opomenul zohlednit skutečnost, že dotčený právní zástupce vyrozuměl Tribunál o změně právního zástupce. Toto opomenutí nicméně nemělo vliv na hlavní závěr Soudního dvora, „ačkoli tato změna byla podle všeho v usneseních ze dne 9. listopadu, *ClientEarth a další v. Komise* (T-120/10) a *ClientEarth a další v. Komise* (T-449/10), implicitně považována za skutečnost, kterou dochází ke zhojení vady ve smyslu článku 44 jednacího řádu Tribunálu“, přičemž článek 44 byl právním předchůdcem stávajícího článku 51 jednacího řádu Tribunálu.

B. Možnosti a proměnné veličiny

79. Než přistoupím k tomu, jak by měly být podle mého názoru třetí a čtvrtý pododstavec článku 19 statutu vykládány či jejich výklad revidován, je potřeba předem vyjasnit ještě další dvě otázky. Zaprvé, z jakého pramene by měly požadavky na postavení advokáta zastupujícího neprivilegovaného žalobce před unijními soudy vycházet: z vnitrostátního práva, unijního práva nebo obou těchto právních rádu? (1) Zadruhé, aby bylo dosaženo správné rovnováhy mezi zájmy dotčenými při výkladu těchto ustanovení, je nutno připomenout smysl pravidel a požadavků týkajících se právního zastupování (2).

1. Možnosti

80. Jsou-li unijní soudy konfrontovány s otázkou, zda určitý konkrétní právní zástupce splňuje standardy článku 19 statutu, musí se vypořádat se dvěma druhy problémů.

81. Zaprvé musí ověřit splnění onoho spíše *formálního* a *obecného* požadavku podle čtvrtého pododstavce uvedeného ustanovení, a sice oprávnění k výkonu advokacie podle práva některého členského státu (nebo jiného státu, který je stranou Dohody o EHP). Je daný právní zástupce oprávněn zastupovat klienty v takových typech případů podle vnitrostátního práva?

82. Zadruhé je třeba ověřit, zda je tento zástupce, který je obecně oprávněn zastupovat klienty podle vnitrostátního práva, rovněž oprávněn zastupovat daného *konkrétního* klienta v daném *konkrétním* případě. Jedná se o jiný druh posouzení, které je zaměřeno na okolnosti daného konkrétního případu. Vystávají v kontextu dané věci nějaké problematické otázky nejen vzhledem k totožnosti daného zástupce a jeho klienta a jejich vzájemnému vztahu, ale také vzhledem k jejich vztahům k jiným účastníkům řízení nebo k předmětu sporu?

83. Které právní rády by měly být pramenem použitelných norem ve vztahu k oběma druhům posouzení? Existují, přinejmenším teoreticky, tři možné varianty.

84. Zaprvé by bylo možné tvrdit, že pravidla upravující obecné aspekty způsobilosti advokáta zastupovat žalobce i konkrétní aspekty způsobilosti k zastupování, které se vztahují na danou konkrétní věc, by měly vycházet z norem daného členského státu. V takovém případě by byly třetí a čtvrtý pododstavec článku 19 vykládány společně, přičemž odkaz na vnitrostátní právo ve čtvrtém pododstavci by byl chápán tak, že vyjasňuje pojem „advokát“ uvedený ve třetím pododstavci.

85. Zadruhé by bylo možno tvrdit, že oba soubory pravidel vycházejí z autonomních pojmů unijního práva. Koneckonců v případě přímých žalob se týkají řízení před unijními soudy, nikoli před soudy vnitrostátními. Článek 19 čtvrtý pododstavec statutu by pak byl vykládán velmi restriktivně, tedy že upravuje pouze nutnost předložit příslušná osvědčení a důkazy k prokázání toho, že určitý právní zástupce je oprávněn působit jako právní zástupce před vnitrostátními soudy. Všechna ostatní použitelná pravidla, včetně pravidel stavovských, by pak ale byla výhradně autonomního unijního původu.

86. Zatřetí by třetí a čtvrtý pododstavec článku 19 statutu mohly být vykládány ve světle vnitrostátních i unijních pravidel. Čtvrtý pododstavec článku 19 by byl chápán jako odkaz na vnitrostátní právo. Třetí pododstavec by pak představoval autonomní, nicméně poměrně minimalistickou unijní pojistku pro posouzení vhodnosti právního zastoupení v daném konkrétním případě.

a) Čtvrtý pododstavec článku 19 statutu

87. Nemá-li se stát čtvrtý pododstavec článku 19 statutu, který obsahuje jednoznačný odkaz na oprávnění k výkonu advokacie podle práva některého členského státu, zcela bezobsažným, pak jednoduše nelze přijmout *druhou* právě uvedenou možnost. Čtvrtý pododstavec článku 19 jasně odkazuje na vnitrostátní právo, což není v projednávané věci zpochybňováno. *Obecná* způsobilost právního zástupce zastupovat účastníka řízení u soudů proto musí být určena ve vztahu k použitelným pravidlům na úrovni příslušného členského státu.

88. Tento závěr okamžitě vyvolává otázku použitelných stavovských pravidel.

89. Jsem toho názoru, že příslušná vnitrostátní a stavovská pravidla přirozeně nadále platí i v řízeních před unijními soudy. Advokáti, kteří jsou členy advokátní komory v některém členském státě, neuniknou použití těchto vnitrostátních pravidel na základě pouhé skutečnosti, že vystupují před unijními soudy. (Ne)dodržení těchto pravidel je však záležitostí, kterou mají v konečném důsledku a až následně posuzovat příslušné vnitrostátní (stavovské) orgány, pokud by se v tomto ohledu nějaký problém objevil.

90. Když jsme vyloučili druhou možnost, co tedy s první a třetí alternativou? Odpověď na tuto otázku vyžaduje, abychom se zaměřili na znění a logiku třetího pododstavce článku 19 statutu, což je poněkud složitější záležitost.

b) Třetí pododstavec článku 19 statutu

91. V rámci *první* možnosti vede odkaz na vnitrostátní právo uvedený ve čtvrtém pododstavci článku 19 statutu rovněž k použití příslušných vnitrostátních stavovských pravidel, která unijní právo nemůže nahradit, či bez nichž přinejmenším nelze žádná omezení dle unijního práva vykládat. Rozhodnutí o tom, kdo by měl být oprávněn zastupovat neprivilegované žalobce před unijními soudy, je proto záležitostí, kterou je nutno rozhodnout odkazem na vnitrostátní pravidla.

92. Pokud bychom tuto myšlenku dovedli do jejího logického vyústění, znamenalo by to, že by byly třetí i čtvrtý pododstavec článku 19 statutu vykládány tak, že odkazují výlučně na vnitrostátní pravidla a praxi. Souhlasím s tím, že na první pohled je toto řešení elegantní a jednoduché. Při bližším zkoumání však zjistíme, že vede ke vzniku řady strukturálních problémů.

93. Zaprvé povinné zastoupení je v různých členských státech upraveno různě. Navíc i v rámci jediného členského státu se mohou použitelná pravidla lišit v závislosti na úrovni dané soudní instance. Další výjimky pak mohou být předvídané vnitrostátními právními předpisy nebo judikaturou. Čtvrtý pododstavec článku 19 statutu odkazuje pouze na „právo některého členského státu“, aniž by bylo uvedeno, který „stupeň“ v rámci soustavy soudů by měl představovat správné měřítko: vnitrostátní nejvyšší soud? Nebo kterýkoli soud, včetně prvoinstančních soudů, kde zastoupení účastníků řízení možná dokonce ani není povinné⁴⁰?

40 – Pokud by měl být navíc čtvrtý pododstavec článku 19 statutu vykládán doslovně, jakožto ryzí a nepodmíněný odkaz na vnitrostátní pravidla a praxi (aniž by byl odkaz na pojem „zastoupení“ třetí osobou zřetelněji formulovaný ve třetím pododstavci článku 19 statutu), postačovala by skutečnost, že advokát může například zastupovat sám sebe v určitém členském státě, k tomu, aby bylo zastupování sebe sama umožněno i před unijními soudy?

94. Tato nepřesnost ohledně toho, co se v této souvislosti rozumí pojmem „právo některého členského státu“, nepůsobí problémy v případě řízení o předběžné otázce, kde podle čl. 97 odst. 3 jednacího řádu Soudního dvora platí, že se stupeň soudu a použitelná pravidla řídí podle předkládajícího soudu. Stejně tak platí, že při rozhodování o přímé žalobě neprivilegovaného žalobce unijní soudy nemají, na rozdíl od řízení o předběžné otázce, žádnou možnost u daného vnitrostátního soudu ověřit, zda jsou stavovská pravidla vztahující se na daného advokáta splněna. Neexistuje ani žádný postup spolupráce, který by unijním soudům umožnil tuto otázku projednat s příslušnou vnitrostátní advokátní komorou.

95. Zadruhé by ryzí a nepodmíněný odkaz na vnitrostátní pravidla v přímých žalobách rovněž znamenal, že by se vnitrostátní pravidla použila, pokud jde o zastupování nejrůznějších organizací a subjektů členských států, které jsou považovány za neprivilegované žalobce. Takový výsledek by však mohl být v rozporu s celkovou logikou článku 19 statutu, zejména s jeho prvním pododstavcem. Je poměrně zjevné, že tímto ustanovením mělo být nastaveno určité rozlišení mezi privilegovanými žalobci (členskými státy a orgány Unie), kteří si mohou ustanovit zmocněnce podle svého výběru, a všemi ostatními neprivilegovanými žalobci, kteří tak učinit nemohou a měli by být zastoupeni třetí osobou. Pokud je čtvrtým pododstavcem článku 19 statutu zakotven nepodmíněný odkaz na pravidla členských států upravující zastupování, bylo by pak přijatelné, aby jiní neprivilegovaní žalobci, kteří jsou právníky osobami a mohou na základě vnitrostátních pravidel zastupovat sami sebe, tak činili i v přímých žalobách před unijními soudy?

96. Odpověď je zjevně záporná, neboť by to ve svém důsledku eliminovalo rozdíl, který chtěl unijní zákonodárce zakotvit mezi privilegovanými a neprivilegovanými žalobci. Z tohoto hlediska zůstává i nadále relevantní, zda je v případě neprivilegovaného žalobce zvolený právní zástupce ve vztahu k tomuto žalobci v postavení třetí osoby, nebo nikoli. Toto rozlišování nevychází z rozhodnutí ve věcech AM & S Europe a Akzo Nobel⁴¹, nýbrž z rozdílu mezi prvním a třetím pododstavcem článku 19 statutu.

97. Zatřetí použití odlišných standardů ve vztahu k žalobcům, kteří podávají stejné nebo podobné žaloby, v závislosti na vnitrostátním „původu“ jejich advokátů by vedlo k tomu, že by tito žalobci podléhali rozdílným podmínkám a zacházení. Řízení systému o 28 různých režimech (či ve skutečnosti ještě více, vzhledem k existenci vícero advokátních komor a pravidel v řadě členských států) by tak představovalo nejen určitou výzvu pro unijní soudy, ale především problémy co do rovnosti žalobců.

98. Začtvrté ryzí a nepodmíněný odkaz pouze na vnitrostátní pravidla a praxi by znamenal, že by unijní soudy byly nejen povinny pravidla všech těchto vnitrostátních systémů znát a ověřovat, ale rovněž by byly vázány jejich obsahem. Vedlo by to rovněž k tomu, že by byly unijní soudy zbaveny jakékoli, byť i jen zbytkové, pravomoci posuzovat obsah těchto pravidel a způsob, jakým jsou uplatňována, a to i v případě přímých žalob před unijními soudy, kdy daná věc ve skutečnosti není projednávána před vnitrostátními soudy? Co kdyby byla použitelná vnitrostátní pravidla příliš přísná (například by, ať už z jakéhokoli důvodu, znemožňovala zastupování účastníka řízení v daném členském státě určitým advokátem, přestože by tento byl na základě jakéhokoli rozumného výkladu stavovských pravidel běžně oprávněn před soudy vystupovat), nebo naopak příliš benevolentní?

41 – Viz výše, body 37 až 40.

99. Konečně zapáté poukazují na (nevhodnou) analogii s pravidly použitelnými na zastupování v řízení o předběžné otázce. Je pravdou, že článek 19 statutu se použije na jakékoli řízení před Soudním dvorem. Je rovněž pravdou, že čl. 97 odst. 3 jednacího řádu Soudního dvora stanoví režim, který jednoznačně vychází z nepodmíněného odkazu na pravidla zastupování ve vnitrostátním řízení před předkládajícím soudem.

100. Nicméně z důvodu zjevných strukturálních a systémových rozdílů mezi řízením o předběžné otázce a řízením o přímé žalobě před unijními soudy jsou zvláštní ustanovení upravující řízení o předběžné otázce použitelná, pokud vůbec, spíše jako argument *a contrario* než *per analogiam*. Na rozdíl od řízení o předběžné otázce, kdy jsou pravidla a praxe týkající se zastupování v rukou vnitrostátního soudu, v případě přímé žaloby musí mít unijní soud možnost provést zbytkové posouzení, zda je právní zastoupení v daném konkrétním případě, který je mu přímo předložen, řádné, zejména pokud jde o případné střety zájmů.

101. Všechny tyto úvahy mne vedou k závěru, že správný výklad třetího a čtvrtého pododstavce článku 19 statutu musí zahrnovat kombinaci obou regulačních úrovní: *obecné* oprávnění k výkonu advokacie by skutečně mělo být ověřeno podle vnitrostátních pravidel a praxe, zatímco neexistence faktorů ohrožujících kvalitu právního zastoupení v kontextu daného *konkrétního* případu by měla být ověřena ve vztahu k autonomní unijní koncepci toho, co to znamená být zastoupen advokátem.

102. Než přistoupím k analýze konkrétního obsahu takového kritéria, je důležité stručně připomenout cíle této zbytkové „kontroly kvality“ právního zastoupení a zájmy, které je potřeba zohlednit.

2. Účel právního zastoupení

103. Je pravda, že v obecné rovině hraje právní zastoupení klíčovou úlohu při řádném výkonu spravedlnosti. Bez řádného právního zastoupení možná žalobce nebude schopen přednést všechny nezbytné argumenty ve svůj prospěch a soudce nebude schopen se s nimi seznámit⁴².

104. To však není jediný cíl a zájem, které právní zastoupení klienta sleduje. Hlavním cílem právního zastoupení je ochrana a hájení zájmů klienta, samozřejmě v mezích toho, co je právně a eticky přípustné. Účelem právního zastoupení je tedy zajistit, aby byly zájmy žalobců v co největším možném rozsahu respektovány, a tím žalobcům umožnit výkon jejich práva na účinný prostředek nápravy před soudem⁴³.

105. Podle mého názoru je tedy *prvořadým* zájmem, který právní zastoupení sleduje, přirozeně zájem *soukromý*. Ochrana zájmů soukromých klientů rovněž slouží veřejnému zájmu na řádném výkonu spravedlnosti.

42 – V tomto smyslu viz Chartu základních principů evropské advokacie & Etický kodex advokátů Evropské unie, citovanou výše v poznámce pod čarou 11, s. 7, bod 6, kde je advokát popsán mimo jiné jako „nepostradatelný aktér při řádném výkonu spravedlnosti“. Viz také s. 9, princip (i), „Respektování zásady právního státu a řádného výkonu spravedlnosti“.

43 – Viz též čl. 47 druhý pododstavec druhou větou Listiny: „Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován“.

106. Napadené usnesení, zejména bod 18, patrně vychází z jiného předpokladu. Úloha advokáta je popisována jako úloha spolupracovníka soudu, který je povolán k tomu, aby *ve vyšším zájmu spravedlnosti* poskytoval právní pomoc, kterou klient potřebuje⁴⁴. Při formulování této představy funkce, kterou právní zastoupení plní, se Tribunál dovolává společných tradic členských států. Advokát je tak líčen jako osoba jednající především ve veřejném, obecném zájmu spravedlnosti, přičemž tento zájem převažuje nad zájmem soukromým.

107. Jak správně uvádí Česká republika, způsob, jakým Tribunál úlohu advokáta charakterizoval, vychází z oddělení zájmů advokáta a zájmů klienta, což neodpovídá skutečnosti. Na základě svých poznatků o výkonu advokacie v členských státech navíc silně pochybuji o tom, že taková představa odráží jakékoli společné tradice členských států.

108. Ačkoli si jistě lze jediné přát, aby byli advokáti romantickými nezištnými hrdiny, kteří sledují vyšší zájmy spravedlnosti, a pokud je to nezbytné, tak i proti přáním svých klientů a celého zbytku světa, skutečnost je taková, že právní zastupování je v prvé řadě službou. Poskytování této regulované služby musí vskutku splňovat řadu podmínek a standardů, ovšem tato služba není poskytována prioritně ve vyšším zájmu spravedlnosti, ale v zájmu určitého konkrétního klienta.

109. Dále srovnávací důkazy podle všeho potvrzují dvě věci. Zaprvé zásah do vztahu mezi advokátem a jeho klientem v zájmu řádného výkonu spravedlnosti by zřejmě odůvodňovaly různé podmínky. Na vyšší úrovni abstrakce jsou však v tomto kontextu asi obzvláště relevantní situace dvě: neexistence vnějšího tlaku na právního zástupce a neexistence jakýchkoli vnitřních faktorů, které by vedly ke vzniku střetu zájmů mezi advokátem a jeho klientem⁴⁵. V případě vzniku takového střetu advokát nebude moci své služby v daném konkrétním případě poskytovat⁴⁶.

110. Zadruté praxe v členských státech ovšem ukazuje, že i v takových případech jsou zásahy soudu nejspíše jen minimální a pouze podružné⁴⁷. Je tomu tak proto, že, zaprvé, každý advokát má povinnost posoudit, zda zastupování určité konkrétní osoby může vyvolat pochybnosti o jeho nezávislosti. Je povinností advokáta zdržet se poskytování právního poradenství, pokud tomu tak je. Zadruté, advokátní stav je z velké části samosprávný a nedodržování stavovských pravidel je věcí, kterou se zabývají příslušné kárné orgány.

44 – S poukazem na rozsudek ze dne 18. května 1982, AM & S Europe v. Komise (155/79, EU:C:1982:157), a následnou judikaturu.

45 – Či dokonce střet mezi několika klienty téhož advokáta. Viz polský příklad, na nějž poukazují Vratislavská univerzita, Polská republika a Krajowa Izba Radców Prawnych, a sice čl. 7 odst. 2 Kodeks Etyki Radcy Prawnego (Etický kodex právních poradců): „Právní poradce nesmí být při výkonu advokacie ovlivňován svými osobními zájmy, vnějším tlakem ani zásahy ze strany jakékoli osoby či z jakéhokoli důvodu. Instrukce vyjádřené jakoukoli osobou, návrhy ani pokyny omezující jeho nezávislost nemohou mít vliv na jeho stanovisko poskytnuté v dané věci.“ Viz též například Chartu základních principů evropské advokacie & Etický kodex advokátů Evropské unie, uvedenou výše v poznámce pod čarou 11, zejména čl. 2.1. Viz také Thomas de Carranza Méndez de Vigo, S., „Principios fundamentales en el ejercicio de la profesión de abogado“, in Vila Ramos, B. (coord.), *Deontología profesional del abogado*, Dickinson, Madrid, 2013, s. 35 až 50, s. 37 a 38, nebo Sánchez Stewart, N., *Manual de Deontología para Abogados*, La Ley, Madrid, 2012.

46 – Článek 30 odst. 1 Etického kodexu právních poradců stanoví: „Právní poradce nemůže poskytnout klientovi právní pomoc, pokud v dotčené věci nebo ve věci související existuje střet zájmů mezi klientem a daným právním poradcem nebo riziko, že by k takovému střetu mohlo dojít, nebo pokud se výkon advokacie týká osoby nebo majetku daného právního poradce nebo osoby, která je mu blízká, ledaže se tyto činnosti týkají nároků, žalob nebo zájmů, které má s klientem společné.“

47 – Například ve Francii, pokud nebylo ve vztahu ke konkrétnímu advokátovi zahájeno žádné kárné řízení, může být soudce požádán, aby tomuto advokátovi nařídil, aby v dané věci přestal klienta zastupovat (Cour de cassation, Francie, rozsudek ze dne 27. března 2001, č. 98-16.508). Ve Španělsku může soudce advokáta upozornit, že může být vhodné, aby daného klienta přestal zastupovat [Tribunal Supremo (Nejvyšší soud, Španělsko), rozsudek ze dne 18. listopadu 2013, č. 841/2013, RJ 2014/3061].

111. Pokud tedy mohu na základě svých (přirozeně omezených) znalostí praxe v členských státech formulovat nějakou společnou tezi, je to závěr, že právní zastoupení je především záležitostí soukromé volby a (dvoustranné) smluvní volnosti. Klient si může svobodně zvolit svého advokáta a advokát si může v zásadě svobodně vybírat své klienty⁴⁸. Tento vztah je založen na důvěře. Jakýkoli zásah do tohoto vztahu by měl být založen na závažných skutečnostech, které odhalují jednoznačnou a nezbytnou potřebu „chránit žalobce před jeho vlastním advokátem“. Pokud jsou navíc zjištěny nějaké problematické aspekty, jsou k jejich vyřízení v kárném či jiném řízení vhodnější příslušné regulační orgány.

112. Stručně lze podstatu tohoto oddílu shrnout tak, že princip a rovnováha zájmů, z nichž by měl vycházet výklad podmínek vyplývajících ze třetího a čtvrtého pododstavce článku 19 statutu, se poněkud liší od přístupu zastávaného Tribunálem. Právní zastupování není voleno a následně prováděno primárně ve vyšším zájmu spravedlnosti a pro potěšení a pomoc soudu, ale v zájmu klienta a na základě jeho volby. Tato volba proto musí být standardně respektována, a to i kdyby to byla volba špatná. Pouze za výjimečných okolností by mělo být přípustné, aby veřejný zájem převážil nad standardem zájmu soukromého.

113. V opačném případě by byl onen obvykle minimalistický soudní dohled v těchto věcech – běžně prováděný pouze v případech, ve kterých jsou zjevné vady právního zastoupení jasně viditelné a má se za to, že dosáhly takové závažnosti, že celý soudní proces znehodnocují – nahrazen stěží předvídatelným či ospravedlnitelným soudním paternalismem. To by vedlo k většímu zasahování do oblasti, která by měla být primárně založena na principu soukromé volby, a nepřipustnému přehlížení rovnocenných zájmů a hodnot, které jsou rovněž součástí celkové rovnice, jako jsou svoboda zvolit si svého advokáta, kontinuita právního zastoupení nebo náklady, které změna advokáta nutně vyvolá, neboť nový advokát bude potřebovat více času, aby se s již probíhající věcí obeznámil.

C. Revidované kritérium

114. A právě s přihlédnutím k těmto obecnějším úvahám bych si dovolil navrhnout úpravu způsobu, jakým byly dle napadeného usnesení třetí a čtvrtý pododstavec článku 19 statutu vykládány a uplatňovány. Tento revidovaný výklad má dva rozměry: hmotněprávní (1) a procesní (2).

1. Hmotněprávní rozměr

115. Hmotněprávní rozměr se týká podmínek pro zastupování účastníků před soudem některého členského státu (a), jakož i dvojí podmínky, podle níž musí být advokát nezávislý a mít postavení třetí osoby ve smyslu čl. 19 třetího pododstavce statutu (b).

48 – Viz též Chartu základních principů evropské advokacie & Etický kodex advokátů Evropské unie, uvedenou výše v poznámce pod čarou 11, zejména s. 8.

a) Oprávnění k výkonu advokacie podle vnitrostátního práva

116. Prvním krokem v rámci této analýzy je zodpovězení otázky, zda je právní zástupce kvalifikován k výkonu advokacie podle práva některého členského státu (nebo státu, který je smluvní stranou Dohody o EHP), tedy zda je členem vnitrostátní advokátní komory nebo jiné příslušné stavovské organizace a zda je oprávněn vykonávat advokacii. Jak jsem uvedl výše⁴⁹, toto ověřování se provádí na základě příslušných vnitrostátních právních předpisů a zůstává na formální úrovni (ověření osvědčení).

117. Jak jsem již rovněž podotkl, ověřování souladu s vnitrostátním právem prováděné unijními soudy by nemělo zacházet dále. Nemělo by se týkat dodržování vnitrostátních stavovských pravidel. K plnění tohoto úkolu by měly být v případě, že se ve vztahu k dodržování pravidel vyskytnou problémy, příslušné vnitrostátní (stavovské) orgány.

b) Postavení advokáta – nezávislá třetí osoba ve vztahu k žalobci

118. Jako druhý krok by měly unijní soudy ověřit, zda daný právní zástupce je ve vztahu k danému žalobci v postavení třetí osoby (1) a zda splňuje požadavek nezávislosti, tj. že v dané věci patrně neexistuje žádný vnější tlak na daného zástupce ani pravděpodobnost střetu zájmů (2).

1) Postavení třetí osoby

119. Pokud jde o požadavek, aby byl zástupce vůči žalobci v postavení třetí osoby, je potřeba tento požadavek, vyplývající jak ze třetího, tak ze čtvrtého pododstavce článku 19 statutu, chápat tak, že vylučuje právní zástupce, kteří jsou s žalobcem totožní.

120. U fyzických osob patrně není nutné tuto podmínku nikterak vysvětlovat. Rovněž brání tomu, aby advokáti, kteří mají potřebnou kvalifikaci a jsou členy vnitrostátní advokátní komory, zastupovali sami sebe.

49 – Viz výše, bod 87 tohoto stanoviska.

121. Splnění této podmínky je méně zřejmé v případě zastupování právnických osob. Má-li mít požadavek na to, aby byl dotčený advokát vůči žalobci v postavení třetí osoby, v tomto kontextu nějaký smysl a má-li být zajištěno jednotné uplatňování pravidel týkajících se zastupování před unijními soudy, domnívám se, že je třeba jej chápat tak, že brání tomu, aby zástupci subjektů, na něž se nevztahuje čl. 19 první pododstavec statutu, byli v daném případě advokáti, kteří jsou jejich zaměstnanci⁵⁰.

122. Tato otázka je však odlišná od otázky nezávislosti vyjádřené v rozsudku ve věci Akzo Nobel či v nedávném rozhodnutí ve věci Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej. Ve světle specifického systému právního zastupování před unijními soudy by měl být požadavek na to, aby byl advokát vůči žalobci v postavení třetí osoby, spíše vykládán jako podmínka *a contrario* vyplývající z výslovně uznané možnosti, aby privilegovaní žalobci zastupovali sami sebe podle čl. 19 prvního a druhého pododstavce statutu⁵¹.

123. Uznávám, že na otázku zaměstnaných advokátů by rovněž bylo možno nahlížet optikou nezávislosti advokáta. Skutečně by bylo možno říci, že zaměstnaný advokát je ve vztahu podřízenosti, což má dopad na jeho svobodu rozhodování, a tím i na právní poradenství jím poskytované⁵². Vztah zaměstnaného advokáta k jím zastupovanému účastníkovi řízení se nezakládá na smlouvě uzavřené pro účely daného řízení, nýbrž na pracovní (či podobné) smlouvě, která se vztahuje mimo jiné i na právní zastupování. Tento vztah tedy není výsledkem svobodného rozhodnutí právního zástupce, že bude daného účastníka v tomto řízení zastupovat, ale je důsledkem jeho pracovní smlouvy.

124. Existují ale přinejmenším dva pádné důvody, proč by měla být problematika advokátů zaměstnaných právnickou osobou správně řešena v rámci kategorie „postavení třetí osoby“, nikoli kategorie „nezávislost“.

50 – I když to zjevně není předmětem projednávané věci, poukazují na skutečnost, že k otázce výčtu vnitrostátních subjektů, na které se vztahuje čl. 19 první pododstavec statutu, je zastáván poměrně restriktivní přístup. Toto ustanovení odkazuje na „členské státy“ bez jakéhokoli dalšího upřesnění nebo definice. Přístup Tribunálu, potvrzený Soudním dvorem, dle všeho vykládá pojem „členský stát“ velmi úzce, čímž účinně vylučuje veřejnoprávní subjekty, jako jsou nezávislé ústřední orgány, ale také obce nebo kraje, z možnosti ustanovit si v dané věci zmocněnce. Viz například usnesení ze dne 20. února 2008, Comunidad Autónoma de Valencia – Generalidad Valenciana v. Komise (C-363/06 P, nezveřejněné, EU:C:2008:99), a ze dne 5. července 2006, Comunidad Autónoma de Valencia – Generalidad Valenciana v. Komise (T-357/05, EU:T:2006:188). Viz dále usnesení ze dne 18. listopadu 2014, Justice & Environment v. Komise (T-221/14, nezveřejněné, EU:T:2014:1002), a ze dne 14. listopadu 2016, Dimos Athinaion v. Komise (T-360/16, nezveřejněné, EU:T:2016:694). Musím připustit, že tak úzký výklad nemá podle mého názoru téměř žádný praktický smysl. Řada veřejnoprávních orgánů bude mít pravděpodobně kvalifikované administrativní pracovníky nebo právní oddělení, kteří mohou, stejně jako je tomu v případě příslušných ministerstev, tento veřejnoprávní orgán zastupovat, aniž tyto orgány budou generovat další zbytečné náklady placené z veřejného rozpočtu tím, že by si musely najímat externí advokáty. Kromě toho zde existuje i následující širší a obecný problém: unijní právo se nezděráá přijmout dosti paušální a extenzivní definici pojmu „členský stát“, pokud jde o ukládání povinností a závazků vyplývajících z unijního práva, jak je doloženo například tím, co představuje „odnož státu“ (emanation of state) [viz rozsudky ze dne 12. července 1990, Foster a další (C-188/89, EU:C:1990:313, body 17 až 20 a citovaná judikatura), ze dne 10. října 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, body 24 až 29 a citovaná judikatura), a ze dne 7. srpna 2018, Smith (C-122/17, EU:C:2018:631, bod 45 a citovaná judikatura)], nebo tím, které orgány odlišné od států v přísném slova smyslu mohou nést odpovědnost za porušení unijního práva [viz rozsudek ze dne 4. července 2000, Haim (C-424/97, EU:C:2000:357, body 27 až 28 a citovaná judikatura)], ale vyznává překvapivě restriktivní definiční přístup, pokud jde o případné výhody a výsady přiznané dle unijního práva „členskými státy“. Oblasti hmotného nebo institucionálního unijního práva se samozřejmě liší od výkladu čl. 19 prvního pododstavce statutu. Existuje však nějaký konkrétní důvod pro takové rozlišování? Jak celé toto řízení o podaném kasačním opravném prostředku dokládá, judikатурní přístupy a definice mohou jinak postupovat mezi jednotlivými oblastmi a odvětvími unijního práva poměrně volně.

51 – Viz též výše, bod 96.

52 – Rozsudek ze dne 14. září 2010, Akzo Nobel Chemicals a Akros Chemicals v. Komise (C-550/07 P, EU:C:2010:512, body 47 až 48).

125. Zaprvé posouzení toho, zda je určitá fyzická osoba zaměstnancem, a tudíž součástí právnické osoby, nebo naopak třetí osobou jednající jménem této právnické osoby, je především *strukturální, formální* záležitostí. Pokud by tomu bylo jinak a postavení třetí osoby bylo závislé na stupni skutečné nezávislosti při rozhodování, pak by se již nejednalo o formální záležitost, ale naopak o záležitost zahrnující věcné posuzování (ne)závislosti. Rovněž by přestala být tato záležitost předvídatelná pro externí třetí osoby, neboť je nepravděpodobné, že by tyto osoby byly obeznámeny se všemi (interními) ujednáními mezi daným advokátem a jeho klientem, nemluvě o skutečném fungování těchto ujednání. Přestože tedy někteří zaměstnaní advokáti mohou požívat vysokého stupně nezávislosti, a to až do té míry, že věcně splňují podmínku postavení třetí osoby, některé (formálně) třetí osoby, které jsou ve skutečnosti na dané právnické osobě závislé z hlediska ekonomického či jiného, by byly posuzovány jako součást této právnické osoby.

126. Použijeme-li tuto logiku, znamená to, že advokáti zaměstnaní obchodní společností, která jim dává úplnou volnost, pokud jde o to, jakým způsobem poskytují této korporaci poradenství a zastupují ji, se pak náhle stanou „nezávislými advokáty“? A individuální advokát, řádný člen advokátní komory vykonávající advokacii vlastním jménem, který má však pouze jednoho hlavního klienta, na němž je ekonomicky závislý, by přestal být „nezávislým advokátem“ a byl považován za „zaměstnaného“?

127. Právě tento druh propojení mezi formálním posuzováním organizačního postavení (třetí osoba) a věcným posuzováním pracovněprávní podřízenosti (nezávislost) vede k nepředvídatelnosti kritérií, která jsou ve skutečnosti nyní v rámci tohoto zkoumání uplatňována⁵³.

128. Zadruhé tato skutečnost je možná též příčinou toho, proč je na vnitrostátní úrovni otázka zaměstnaných advokátů obecně (a patrně hlavně) řešena v rámci kategorie záležitostí, které jsou strukturálně neslučitelné s advokací, nikoli coby absence nezávislosti v daném konkrétním případě.

129. V tomto ohledu existují v různých členských státech různé režimy. Na posouzení neslučitelnosti výkonu advokacie se zaměstnáním lze nahlížet ze dvou hledisek. Zaprvé se může toto posouzení týkat toho, zda je možné kombinovat výkon povolání advokáta (jako člena advokátní komory) s jakoukoli jinou profesní činností (vykonávanou v pracovněprávním vztahu) nebo veřejnou funkcí. Zadruhé se může toto posouzení týkat toho, zda může advokát vykonávat advokacii (jako člen advokátní komory) pouze na „nezávislém“ základě (jako samostatně výdělečně činný advokát), nebo zda může být zaměstnán jako advokát (jinými advokáty, advokátní kanceláří nebo jiným sdružením advokátů či jakýmkoli jiným subjektem), aniž by byl nucen ukončit své členství v advokátní komoře⁵⁴.

53 – Viz výše, body 59 až 67 tohoto stanoviska.

54 – Praxe v členských státech se patrně značně liší, pokud jde o to, zda jsou zaměstnaní advokáti oprávněni vykonávat regulovanou právní praxi, zastupovat svého zaměstnavatele v řízení, zůstat členy vnitrostátní advokátní komory nebo požívat ochrany důvěrnosti komunikace na základě advokátního tajemství. Viz například Marchandise, P., Jammaers, C., Macours, K. a Vandoorne, L., *Déontologie et organisation générale de la profession de juriste d'entreprise. Théorie et cas pratiques de réflexion*, Institut de Juristes d'Entreprise, Brusel, červen 2018, s. 85, přičemž přehled věnovaný každému z dvaceti osmi členských států je uveden na s. 86 až 94.

130. Pro ilustraci této druhé alternativy lze uvést, že například v Polsku lze povolání právního poradce (radca prawny), o které jde v projednávané věci, vykonávat jak v zaměstnaneckém poměru⁵⁵, tak mimo něj⁵⁶. Navíc v některých členských státech se role zaměstnaných advokátů na jedné straně a „nezávislých“ advokátů na straně druhé patrně vyvíjejí a jsou předmětem určité diskuse⁵⁷.

131. Podotýkám, že pokud jde o zaměstnané advokáty z členských států, v nichž jsou „nezávislost“ a postavení zaměstnance považovány za strukturálně neslučitelné, tito advokáti nebudou splňovat požadavek čtvrtého pododstavce článku 19 statutu. Pokud jde o zaměstnané advokáty z členských států, kde taková neslučitelnost neexistuje, jejich postavení zaměstnance logicky není v jejich domovském státě považováno za problém.

132. Nicméně aby nevznikly nejasnosti ohledně této záležitosti a nedocházelo ke zbytečnému zasahování do vnitrostátního pojetí advokacie⁵⁸, jakož i v zájmu zajištění rovných podmínek před unijními soudy navrhuji, aby byla otázka zaměstnaných advokátů posuzována v rámci kategorie „postavení třetí osoby“. Zaměstnaní advokáti jsou vyloučeni ze zastupování neprivilégovaných žalobců, neboť nesplňují autonomní unijní podmínku postavení třetí osoby vůči svému klientovi, a nemohou tedy tohoto účastníka „zastupovat“ ve smyslu třetího a čtvrtého pododstavce článku 19 statutu.

133. Zaměstnaného advokáta, který svému zaměstnavateli poskytuje služby právního zastupování na základě pracovní smlouvy, a nachází se tak ve vztahu podřízenosti, pokud jde o poskytování těchto právních služeb, proto nelze pro účely autonomního výkladu čl. 19 třetího pododstavce statutu považovat ve vztahu k jeho klientovi za „třetí osobu“.

2) Nezávislá osoba

134. Pokud jde o požadavek nezávislosti, lze patrně konstatovat, že jeho vnější aspekt, a sice neexistence jakýchkoli známek *vnějšího tlaku* na daného advokáta ze strany jakékoli jiné osoby, nebyl považován za problém ani v projednávané věci, ani v žádné z dříve projednávaných věcí.

135. Proto nyní přistoupím přímo k analýze otázky neexistence vnitřního tlaku, tedy neexistence *střetu zájmů*.

136. Podle mého názoru, a opět s poukazem na řadu možností existujících na vnitrostátní úrovni, by tento požadavek neměl být vykládán tak, že advokátům zakazuje, aby měli *jakékoli* vazby na žalobce; problematické jsou pouze takové vazby, které zjevně zpochybňují způsobilost daného advokáta poskytovat poradenství výlučně v nejlepším zájmu klienta.

55 – Viz rozsudek ze dne 6. září 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej v. Komise (C-422/11 P a C-423/11 P, EU:C:2012:553, body 10 až 12).

56 – V této situaci se patrně ocitl právní zástupce, který zastupoval Vratislavskou univerzitu v řízení, které vedlo k vydání napadeného usnesení. Podobná dvojí možnost podle všeho existuje například v Irsku, pokud jde o advokáty (solicitors), kteří musí dodržovat Guide to Good Professional Conduct for Solicitors (Pokyny pro řádný výkon advokacie) a jejichž povolání je upraveno Solicitors Acts 1954 až 2015 (zákon o advokacii z let 1954 až 2015).

57 – Pokud jde o Francii, viz například rozsudek Cour de cassation č. 1497 ze dne 16. září 2015 (14–17.842), nebo v případě Irska článek 212 Legal Services Regulation Act 2015 (zákon o poskytování právních služeb z roku 2015), který v případě zahájení řízení umožní zaměstnanému advokátovi (barrister) zapsanému v seznamu advokátů vykonávajících advokacii poskytovat právní služby svému zaměstnavateli, včetně zastupování tohoto zaměstnavatele u soudu nebo rozhodce či rozhodčího soudu.

58 – Nelze než připustit, že diskuse o povaze úlohy a povolání externích advokátů na jedné straně a zaměstnaného interního (podnikového) právníka na straně druhé je velmi složitá. Viz například Haeri, K., *L'avenir de la profession d'avocat*, Rapport confié par Monsieur Jean-Jacques Urvoas, Garde des Sceaux, Ministre de la Justice à Monsieur Kami Haeri, Avocat au Barreau de Paris, únor 2017, s. 72 až 73.

137. Tyto „diskvalifikující“ vazby by proto měly být pouze takové povahy a stupně, aby bylo zřejmé, že advokát, i když je formálně ve vztahu k žalobci třetí osobou, má ekonomické nebo osobní vazby k předmětu sporu nebo k jednomu z účastníků, na jejichž základě lze rozumně pochybovat o jeho způsobilosti doopravdy hájit zájmy svého klienta, a nikoli své vlastní zájmy či zájmy jiných osob.

138. Samozřejmě si uvědomuji, že existuje široká škála možných skutkových scénářů, která znemožňuje vytvoření taxativního seznamu situací, v nichž mohou takto abstraktně formulované střety zájmů nastat. V této fázi však není důležité, o *jaké* situace by se mohlo jednat, ale spíše to, *jak* by měl být takový potenciální střet zájmů zjišťován.

139. Rozpoznávání situací, které představují střet zájmů, by mělo být prováděno na úrovni *rozumného předpokladu*, ale mělo by se omezit na případy *zřejmých* nebo *zjevných* střetů.

140. Střet zájmů musí být rozpoznatelný jako rozumný (ale řádně odůvodněný) předpoklad, a to na základě daného typu (současného nebo dřívějšího) vztahu. Zároveň musí být střet zájmů ve vztahu k tomuto typu vztahů zřejmý nebo zjevný, což znamená, že bude patrně existovat shoda v tom smyslu, že při existenci takového typu vztahu nebo vazby se zájmy klienta a advokáta střetnou.

141. Avšak v souladu s obecným tvrzením uvedeným výše⁵⁹, v němž varuji před nepřiměřeným zasahováním soudu do primárně soukromého vztahu klienta a jeho advokáta, platí, že není úlohou soudu, aby preventivně spekuloval o tom, kdo by mohl být možná ovlivňován kým a za jakých okolností. Střet zájmů je buď zjevný a natolik závažný, aby vedl k tomu, že soud nebude v zájmu řádného výkonu spravedlnosti soukromou volbu advokáta respektovat, nebo takový není, přičemž v takovém případě by případné nedostatky měly být řešeny později, a to buď v rámci kárného řízení vedeného proti advokátovi, který porušil etický kodex, nebo cestou občanskoprávní žaloby na náhradu škody podanou klientem proti jeho advokátovi.

142. Existují rovněž praktické argumenty ve prospěch tohoto výkladu a použití článku 19 statutu. Expanzivní a preventivní přístup k požadavku nezávislosti vede pouze ke vzniku nesprávných pohnutek pro vedení soudních sporů, které nemají téměř žádný praktický smysl⁶⁰. Navíc staví právní zástupce nepriviligovaných žalobců do značně obtížného postavení: jak by mohl právní zástupce nebo jeho klient-žalobce prokázat, že nehrozí nebezpečí, že by na základě jejich volby právního zástupce vznikly nějaké problémy? Jak je v praxi možné prokázat, že v *budoucnu* něco *nenastane*?

143. Všechny tyto argumenty mne vedou k tomu, abych Soudnímu dvoru doporučil uvést pojem „nezávislost advokáta“ podle čl. 19 třetího pododstavce statutu zpět do správných mezí. Zaprvé tato nezávislost, a to jak vnější, tak i vnitřní, se liší od pojmu „postavení třetí osoby“. Zadruhé vnitřní rozměr této nezávislosti, tj. neexistence střetu zájmů v daném konkrétním případě, by měl být i nadále omezen na případy zřejmých a jasně rozpoznatelných střetů, které by měly být posuzovány s ohledem na zkušenosti s určitými typy vztahů, v nichž střety vznikají, ale nikoli předjímaný ani rozsáhle vyšetřovaný soudem.

59 – Viz výše, body 103 až 113 tohoto stanoviska.

60 – Racionálně kalkulující unijní orgán nebo subjekt pravděpodobně automaticky zahájí svou obranu zpochybňováním „nezávislosti“ advokáta nepriviligovaného žalobce, a to kdekoli to bude možné a na základě jakýchkoli dostupných informací. To povede k tomu, že bude tato otázka předmětem posuzování ve stále větším a větším počtu případů, čímž dojde k dalšímu rozšíření případů „nedostatku nezávislosti“ o nové skutkové scénáře, což přirozeně podnítl podávání stále většího množství námitek nepřipustnosti, což následně povede k tomu, že bude soud zatažen do podrobných diskusí o skutkových okolnostech a otázkách, které jsou jen stěží hlavní náplní jeho činnosti, čímž bude systém hmotněprávního soudního přezkumu postupně nahrazen skutečným urobořem nepřipustnosti.

144. Shora uvedené lze shrnout tak, že žalobce, chce-li dodržet čl. 19 třetí a čtvrtý pododstavec statutu, musí být zastoupen advokátem, který je řádně oprávněn k výkonu advokacie podle vnitrostátního práva některého členského státu, jak doloží jedním nebo několika příslušnými osvědčeními, a který je ve vztahu k žalobci v postavení třetí osoby. Tomuto advokátovi navíc nesmí být zakázáno působit v rámci daného konkrétního případu, a to ani z důvodu existence vnějšího tlaku, ani z důvodu jakéhokoli jiného střetu zájmů, který je zřetelně rozpoznatelný na úrovni rozumného předpokladu vycházejícího z daného typu (současného nebo dřívějšího) vztahu mezi tímto advokátem a zastoupeným účastníkem.

2. Procesní rozměr

145. Na závěr se budu zabývat procesními důsledky případných nedostatků právního zastoupení nepriviligovaných žalobců podle článku 19 statutu.

146. Jak je již popsáno výše, judikatura Tribunálu vychází z tohoto, že nedostatek nezávislosti na straně právního zástupce podle třetího pododstavce článku 19 statutu představuje věcnou, neodstranitelnou vadu žaloby, která vede k odmítnutí žaloby jako zjevně nepřijatelné⁶¹.

147. Musím připustit, že ze všech aspektů projednávaného kasačního opravného prostředku považuji tento závěr za nejproblematictější, a to zejména ze dvou důvodů.

148. Zprvce v judikatuře, která se věnuje výkladu článku 19 statutu (včetně napadeného usnesení)⁶², existuje řada zmínek o tom, že podmínky právního zastoupení nepriviligovaných žalobců vyplývají ze společných tradic členských států. Pokud však jde o procesní důsledky nedodržení stavovských nebo etických pravidel určitým advokátem, zejména těch, které se týkají střetu zájmů, jeví se být vnitrostátní pravidla a praxe (alespoň ty, s nimiž jsem obeznámen) v příkrém rozporu s tím, co z nich na unijní úrovni údajně vyplývá.

149. Na jedné straně bývají nedostatky právního zastoupení považovány v členských státech za *procesní* vady, které jsou jasně *odstranitelné*⁶³. Pokud je tedy příslušným soudem takový problém odhalen, vyzve tento soud dotyčného žalobce a vyzve jej k nápravě této situace, přičemž jej informuje o důsledcích, které by nevyhovění této výzvě mohlo mít.

150. Na druhou stranu, v členských státech je rovněž patrná tendence nezpochybňovat na úkor daného klienta platnost procesních úkonů učiněných před soudem v situaci, kdy je dán střet zájmů mezi advokátem a klientem. A opět platí, že na základě výzvy soudu může být dotčený advokát požádán, aby klienta dále nezastupoval, nebo může být žalobce vyzván, aby si ustanovil jiného advokáta⁶⁴. V právních rádech členských států však nenacházím žádnou oporu pro praxi, kdy by v případech domnělých nebo skutečných porušení pravidel stavovské etiky soud nejen přebíral úlohu „kárné komory“ a ukládal okamžité sankce, ale navíc ještě by těmito sankcemi trestal nikoli advokáta, ale žalobce, a to tím, že by jeho žalobu prohlásil za zjevně nepřijatelnou.

61 – Viz výše, body 68 až 78.

62 – Bod 18 napadeného usnesení.

63 – Viz například rozsudky Tribunal Constitucional (Ústavní soud, Španělsko) 199/2001 ze dne 4. října (ES:TC:2001:199) a 213/1990 ze dne 20. prosince (ES:TC:1990:213), jakož i rozhodnutí Ústavního soudu České republiky, sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 ze dne 8. října 2015 (CZ:US:2015:Pl.US-st.42.15.1). Viz též IV. ÚS 3638/15 ze dne 28. února 2018 (CZ:US:2017:4.US.3638.15.1).

64 – Mimo jiné viz příklady z Francie nebo Španělska uvedené výše v poznámce pod čarou 47.

151. Zadrugé takový výklad a soudní praxe jsou podle mého názoru zjevně neslučitelné se zárukami dle čl. 47 prvního pododstavce Listiny, konkrétně právem na přístup ke spravedlnosti a na účinný prostředek nápravy před soudem⁶⁵.

152. Nemohu proto souhlasit s výkladem a praxí Tribunálu, posvěcenými i Soudním dvorem⁶⁶, podle nichž je vada nezávislého právního zastoupení žalobce považována za neodstranitelnou vadu žaloby.

153. Namísto toho bych navrhoval, aby byly případné vady právního zastoupení považovány za procesní nedostatky žaloby, které jsou odstranitelné. Dále, pokud unijní soud zjistí, že právní zastoupení žalobce v dané věci trpí nějakou vadou, měl by žalobce v tomto smyslu informovat, aby mu poskytl příležitost tuto vadu odstranit. Nemohu se ztotožnit s přístupem, podle kterého mohou unijní soudy v takové situaci jednoduše prohlásit žalobu za zjevně nepřipustnou, což znamená skončení dané věci s definitivní platností.

154. To by z praktického hlediska znamenalo, že kdykoli Tribunál zjistí potenciální nedodržení požadavků, které se vztahují na postavení „advokátů“ ve smyslu čl. 19 třetího a čtvrtého pododstavce statutu, má povinnost v tomto smyslu žalobce informovat, a to v souladu s čl. 51 odst. 4 svého jednacího řádu⁶⁷.

155. Předložení „požadovaných dokumentů“ „v určené lhůtě“, které je v tomto ustanovení zmiňováno, nelze vykládat striktně tak, že se vztahuje pouze na dokumenty týkající se členství daného advokáta ve vnitrostátní advokátní komoře, zatímco údajný skutečný základní problém právního zastoupení účastníka řízení a důsledky případného neodstranění tohoto problému nejsou pojmenovány a dotčenému účastníkovi řízení sděleny, takže tento účastník se může jen dohadovat, v čem vlastně vnímaný problém ve skutečnosti spočívá. Takový výklad by byl nejen velice formální, neřku-li formalistický, ale rovněž by zcela opomíjel logiku postupného vývoje jednacích řádů unijních soudů⁶⁸, a především základní záruku účinného práva na přístup k soudu⁶⁹.

65 – Viz rovněž výše, body 72 až 78 tohoto stanoviska. V této souvislosti nepovažuji za nutné provádět analýzu případných omezení podle čl. 52 odst. 1 Listiny, neboť taková praxe jednoduše eliminuje samotnou podstatu práva na účinný prostředek nápravy před soudem. Rovněž připomínám, že Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) rozhodl, že příliš restriktivní výklad vnitrostátních procesních norem upravujících povinné zastoupení představuje porušení čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen „EÚLP“), konkrétně práva na přístup k soudu v případě, že žaloba podaná žalobcem – advokátem vykonávajícím advokacii – byla odmítnuta, čímž bylo žalobci upřeno právo na posouzení merita jeho tvrzení v plném rozsahu. Viz ESLP, 11. února 2014, Maširević v. Srbsko (CE:ECHR:2014:0211JUD003067108, body 47 až 51).

66 – Viz usnesení Soudního dvora ze dne 5. září 2013, ClientEarth v. Rada (C-573/11 P, nezveřejněné, EU:C:2013:564), k němuž jsem se vyjádřil výše v poznámce pod čarou 39.

67 – Podobná povinnost by se na Soudní dvůr vztahovala obdobně na základě článku 119 jeho jednacího řádu.

68 – To činí logiku výkladu, která je již nastíněna výše (v bodech 72 až 78), ještě překvapivější a nebezpečnější. Opět se můžeme ptát – není snad logické, že procesní pravidla neupravují možnost nápravy nesplnění kritérií, která v pravidlech nebyla předtím specifikována?

69 – Přičemž se rovněž významně odchyluje od přístupu upřednostňujícího obsah před formou, který Soudní dvůr obvykle zaujímá, když jde o výklad článku 47 Listiny nebo zásady účinné soudní ochrany, tak jak jsou uplatňovány na soudy členských států, když tyto soudy žádá, aby příslušné vnitrostátní procesní normy vykládaly způsobem, který zajišťuje, nikoli odepírá přístup k soudu. Viz například rozsudek ze dne 12. června 2014, Peftiev a další (C-314/13, EU:C:2014:1645, bod 29); rozsudek ze dne 15. září 2016, Star Storage (C-439/14 a C-488/14, EU:C:2016:688, body 49 až 63); a rozsudek ze dne 27. září 2017, Puškár (C-73/16, EU:C:2017:725, bod 76). ESLP připomíná, že „nadměrný formalismus“ může být v rozporu s požadavkem na zajištění praktického a účinného práva na přístup k soudu podle čl. 6 odst. 1 [EÚLP]. K tomu obvykle dochází v případech obzvláště restriktivního výkladu procesního pravidla, který brání meritornímu posouzení žaloby podané žalobcem, a to s dalším souvisejícím rizikem, že by bylo porušeno jeho právo na účinnou soudní ochranu“. ESLP, 5. dubna 2018, Zubac v. Chorvatsko (CE:ECHR:2018:0405JUD004016012, body 97 až 99 a citovaná judikatura).

156. Výzvou zaslanou účastníku řízení podle čl. 51 odst. 4 jednacího řádu Tribunálu tak musí být žalobce vyzooměn nejen o případných dalších požadovaných dokumentech, ale i o důvodech, proč jsou tyto dokumenty požadovány, přičemž musí být uvedeny jakékoli pochybnosti, které soud ohledně právního zastoupení tohoto účastníka řízení případně má. Ve výzvě musí být žalobci sděleno, zda je požadována změna jeho právního zástupce a z jakého důvodu, přičemž musí být jasně uvedeny procesní důsledky nevyhovění této výzvě. Jak je rovněž v daném ustanovení uvedeno, měl by navíc vedoucí soudní kanceláře určit přiměřenou lhůtu, ve které může žalobce danou situaci napravit. Každá taková lhůta určená vedoucím soudní kanceláře podle čl. 51 odst. 4 jednacího řádu Tribunálu přirozeně začíná běžet a uplyne nezávisle na původní lhůtě pro podání žaloby.

157. Pouze v případě, že účastník řízení výzvě v určené lhůtě nevyhoví, může Tribunál přikročit k vydání rozhodnutí o tom, zda toto pochybení činí žalobu nepřijatelnou dle čl. 51 odst. 4 druhé věty jednacího řádu Tribunálu⁷⁰.

158. A konečně lze pro úplnost připomenout, že jakákoli případná změna právního zástupce neopravňuje žalobce k podání nového souboru spisů. Podobně, jako je tomu v případě ustanovení nového advokáta po vyloučení zmocněnce, poradce nebo advokáta z probíhajícího řízení před Tribunálem⁷¹, musí nově ustanovený advokát převzít věc ve stavu, v jakém se v dané fázi řízení nachází.

D. K projednávané věci

159. Pokud je kritérium, které jsem zmínil výše⁷², použito na projednávanou věc, pak zaprvé podotýkám, že dodržení požadavku stanoveného v čl. 19 čtvrtém pododstavci statutu je podle všeho mezi účastníky řízení nesporné. Právní zástupce Vratislavské univerzity je v řízení, které vedlo k vydání napadeného usnesení, patrně *řádně oprávněn k výkonu advokacie* podle polského práva.

160. Zadruhé žalobkyně je právnickou osobou, přičemž je rovněž nesporné, že dotčený právní zástupce nejednal v řízení před Tribunálem jako zaměstnaný advokát Vratislavské univerzity. Zjevně byl tedy ve vztahu ke svému klientovi v *postavení třetí osoby*. Navíc je nesporné, že dotčená smlouva mezi tímto advokátem a Vratislavskou univerzitou se týkala vyučování, nikoli poskytování právních služeb před Tribunálem. Proto bez ohledu na to, zda tato smlouva o vyučování stavěla daného právního zástupce do pozice podřízenosti nebo závislosti na dané univerzitě, je podstatné to, že předmět této smlouvy jednoduše nemá nic společného s právním zastupováním v řízení v projednávané věci.

161. Zatřetí, pokud jde o požadavek nezávislosti, uvádím, že v řízení nezaznělo, že by byl právní zástupce vystaven jakékoli formě *vnějšího tlaku*. Pokud jde o možný *střet zájmů*, lze vyvozovat, že Tribunál měl za to, že takový střet existuje, když uvedl, že z občanskoprávní smlouvy uzavřené mezi právním zástupcem a Vratislavskou univerzitou plyne riziko, že jeho odborné stanovisko může být alespoň částečně ovlivněno jeho profesním prostředím⁷³.

70 – Obdobně viz čl. 119 odst. 4 jednacího řádu Soudního dvora.

71 – Podle čl. 55 odst. 3 jednacího řádu Tribunálu. Lze pouze dodat, že celý článek 55 jednacího řádu Tribunálu, který umožňuje vyloučit zmocněnce, poradce nebo advokáta z řízení, nabízí ještě další potvrzení toho, že stávající výklad čl. 51 odst. 4 jednacího řádu Tribunálu je sporný. Je-li přípustné nahradit vyloučeného advokáta, a to v kterékoli fázi řízení, proč by mělo být pojmově vyloučeno nahradit právního zástupce, pokud vyjde najevo, že od počátku (tedy v době podání žaloby) nesplňuje kritéria článku 19 statutu?

72 – Viz výše, bod 144.

73 – Bod 20 napadeného usnesení.

162. S ohledem na mnou navržený přístup k otázce střetu zájmů, jak je uvedeno v bodech 139 a 140 výše tohoto stanoviska, nemohu s tímto tvrzením souhlasit. Dotčená smlouva (zjevně na částečný úvazek) se týkala vyučování mezinárodního práva soukromého. Kromě existence této smlouvy, jakož i dřívější příslušnosti k dané univerzitě (dotčený advokát na Vratislavské univerzitě studoval a později působil jako vyučující), nebyly zjištěny žádné finanční ani jiné vazby mezi Vratislavskou univerzitou a tímto právním zástupcem, které by mohly vyvolat důvodné pochybnosti v otázce, zda tento právní zástupce sledoval nějaké jiné zájmy než zájmy Vratislavské univerzity.

163. Za těchto okolností se Tribunál dopustil nesprávného právního posouzení, když pojem „advokát“ dle čl. 19 třetího pododstavce statutu, jakož i dle čl. 51 odst. 1 jednacího řádu Tribunálu vyložil tak, že takováto vazba může zpochybnit nezávislost tohoto advokáta.

164. Ve světle shora uvedeného docházím k závěru, že první důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-515/17 P a první důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-561/17 P jsou opodstatněné. Napadené usnesení je třeba zrušit.

VI. Náklady řízení

165. Vzhledem k tomu, že navrhuji, aby byla věc C-515/17 P projednávána na základě podaného kasačního opravného prostředku vrácena Tribunálu, je třeba, aby bylo o nákladech řízení rozhodnuto později.

166. Pokud jde o řízení vedené na základě podaného kasačního opravného prostředku ve věci C-561/17 P, jakož i s přihlédnutím ke čl. 184 odst. 3 jednacího řádu, navrhuji, aby Soudní dvůr rozhodl, že účastníci řízení ponесou vlastní náklady řízení.

167. V souladu s čl. 140 odst. 1 a 3 jednacího řádu ve spojení s čl. 184 odst. 1 jednacího řádu ponесou Česká republika a Krajowa Izba Radców Prawnych vlastní náklady řízení.

VII. Závěry

168. Navrhuji, aby Soudní dvůr:

- zrušil usnesení ze dne 13. června 2017, *Uniwersytet Wrocławski v. REA* (T-137/16, nezveřejněné, EU:T:2017:407);
- vrátil věc C-515/17 P zpět Tribunálu a rozhodl, že o nákladech řízení v této věci bude rozhodnuto později;
- rozhodl, že účastnice řízení ve věci C-561/17 P ponесou vlastní náklady řízení;
- rozhodl, že Česká republika a Krajowa Izba Radców Prawnych ponесou vlastní náklady řízení.